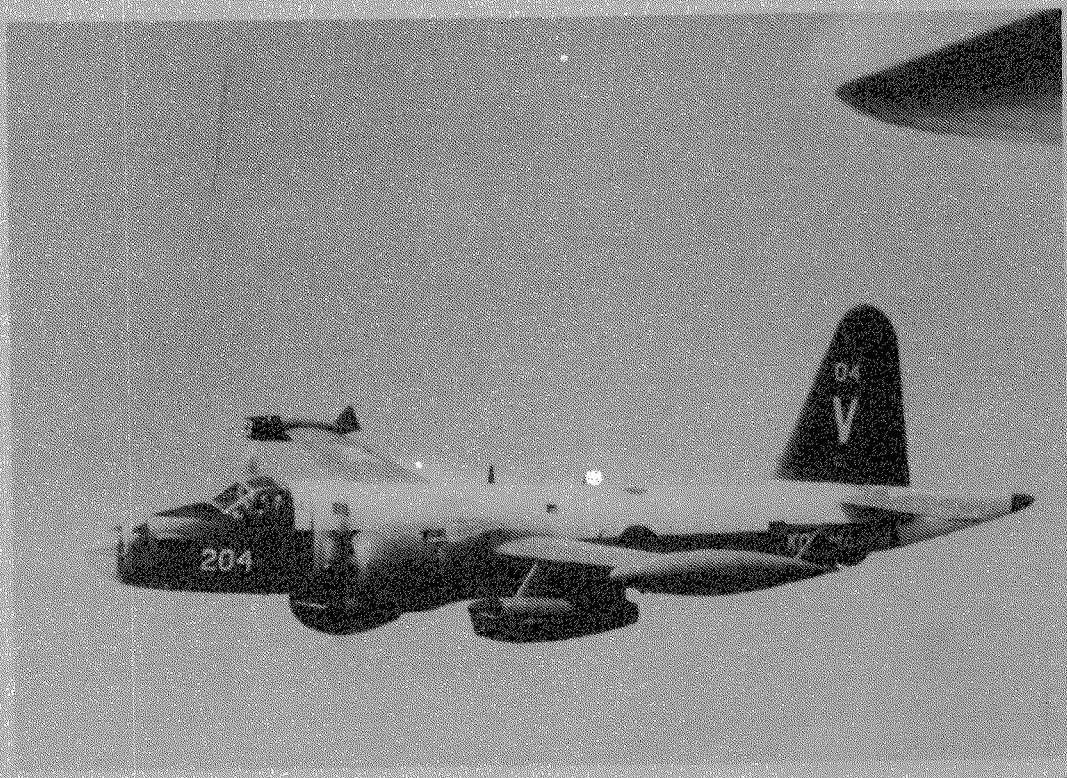
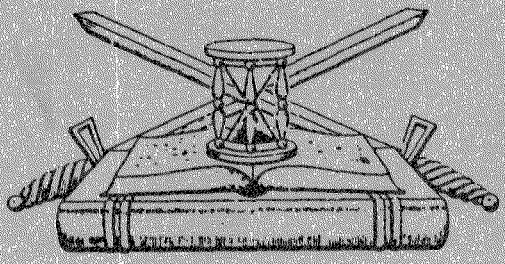
H M

MARS *et* HISTORIA

21e Jaargang nummer 4 - juli/augustus 1987

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, H.F. Fabri, C.N. Nicolas, Mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek.nr. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE: J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.
Ledenadministratie: B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, telefoon: 02159-13563.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813 olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Smaragdhorst 185, 2592 RJ 's-Gravenhage, 070-855821
ná 1813 olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568
(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv A.F. Lancker, Secanets 39, 03779 Setla (Alicante), Spanje
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (Z.H.) 070-946539
(10) 'NAPOLEONTICA' olv. Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3III, 1071 LW Amsterdam
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, J.F. Kennedylaan 70, 2324 EX Leiden
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv. C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma. 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv. C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815
drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Losse nummers, inclusief portokosten *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Het vierde Lustrumnummer (nr. 5/86): *f* 12,50, inclusief portokosten.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade.
J.H.J. Andriessen: Engelands schuld aan de 1e Wereldoorlog. Reactie op het artikel van Dr. F. Snapper in het vierde lustrumnummer (Nr. 5/1986).
F.L. Baron van Hogedorp: De slag bij Ramillies, 23 mei 1707. Voorbeschouwing op de lezing die op 21 november a.s. tijdens de jaarvergadering gehouden zal worden.
B.C. Cats: Niet ingevoerde borstemblemen (vervolg).
J. Albarda: Militaire gedenktekens.
Bestuursmededelingen: 15e opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1 juni 1985; jaarvergadering 1987; jaarverslag van de secretaris; financieel overzicht van de penningmeester; najaarsexcursie zaterdag 7 november; historische uniformkalender 1988.
Rectificatie M113.
Boekbesprekingen.

21 november a.s.

JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING

Zie elders in dit nummer!

RICHTLIJNEN VOOR DE INZENDING VAN KOPIJ

1. Tekst

a. Onder de titel: naam auteur met eventuele titel.
b. Kopij typen op A-4 met anderhalve regelafstand.
c. Marge ca. 5 cm.
d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
e. Bij latere tussenvoegingen van pagina's nummer van voorgaande pagina gevolgd door letter (a, b, enz.).
f. Spelling: voorkeurspelling (Van Dale/ Woordenlijst Spellingscommissie).
g. Opnieuw typen van een pagina, in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

2. Illustraties

a. Foto's zwart/wit, glanzend; formaat 9 x 12 of 13 x 18 (ook kleurenfoto's, geen negatieven of dia's).
b. Op de achterzijde vermelden: Mars et Historia/naam auteur/nummer waarmee in de tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

3. Inlevering kopij

Redaktieadres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE RIJSWIJK (ZH), tel.: 070-937425.

Bij voorbaat dank voor Uw medewerking.

Op de voorkant:
Op 18 augustus j.l. was het 70 jaar geleden dat de Marineluchtvaartdienst werd opgericht. Dit feit werd o.m. herdacht met de publicatie van een gedenkboek '70 jaar MLD' en de uitgifte van een herinneringsenveloppe door de Traditiekamer MLD van het Marinevliegkamp De Kooy. In het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg is nog tot en met 11 oktober a.s. een speciale, aan de MLD gewijde, tentoonstelling te bezichtigen.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met u en voor u verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK Buren(Gld).

1. Op 4 juni j.l. werd het eerste exemplaar van de speciale Indië-uitgave van de Mededelingen Sectie Militaire Geschiedenis (deel 8-1985) aan de Generaal G.L.J. Huyser, chef van de Defensiestaf, aangeboden. Ook ik mocht een exemplaar ontvangen en voor u bespreken.
   Laat ik beginnen met te zeggen, dat deze uitgave een zeer verzorgde op wetenschappelijk niveau geschrevene is. Dat heeft tot voordeel, dat tamelijk objectief over toestanden in Indië rondom de bevrijding kan worden gesproken. Nadeel is dat het afstandelijk schrijven over zo'n emotioneel geladen periode wat kunstmatig aandoet. Maar laat een ieder daar verder zelf over oordelen. Ik doel hierbij vooral op het ongetwijfeld belangrijkste artikel uit de bundel, namelijk: 'Patience and bluff: de bevrijding van de Nederlandse burger-geïnterneerden op Midden-Java (augustus-december 1945)' van de hand van mevrouw drs. P.M.H. Groen. Hoogst interessant, goed gedocumenteerd en zeer de moeite waard om gelezen en herlezen te worden. Naast het 'hoofdartikel' staan in de bundel andere prima artikelen over een muiterij op Java in 1860, die vrijwel in het vergeetboek was geraakt; over de oprichting en aanloopperiode van het Korps Marechaussee in Atjeh en over de Nederlandse visie op de Japanse krijgsmacht in de eerste veertig jaren van deze eeuw.
   Natuurlijk heeft ook de heer Zwitser zijn bijdrage aan deze bundel geleverd in de vorm van een artikel over het KNIL in Australië gedurende de periode 1942-1945. Tenslotte nog een bijdrage van de Amerikaanse hoogleraar Homan over de Amerikaanse militaire hulp aan Nederland in de jaren 1945-1949.
   De verkoopprijs van dit boekwerk bedraagt *f* 34,50 en het kan al dan niet via de boekhandel besteld worden bij: CDP, Kap. Grantstraat 1, 7821 AP EMMEN.

2. Uit de mij toegezonden tijdschriften wil ik een aantal artikelen signaleren, waarvan ik denk, dat ze uw aandacht verdienen.
   - 'Legerkoerier', mei 1987 en juli 1987. Artikelen onder het motto 'Terug in de tijd' van de hand van ons medebestuurslid B.C. Cats over de baretgespen van onze armee. Zoals van hem te verwachten valt, zijn deze artikelen in al hun beknoptheid uitermate informatief en daarnaast ook nog keurig geïllustreerd. Dat de koperen plaat van de Grenadiersmuts op zijn kop staat afgedrukt is hem niet te verwijten. Ik hoop van harte dat de complete serie zal worden gepubliceerd, zodat we er weer 'n prima stuk documentatie bij krijgen. Overigens staat in het mei-nummer ook een goed artikel over het 45-jaar bestaande Korps Commandotroepen.
   - In het blad 'Nederlands Nieuws' van de afdeling Nederland van de International Military Music Society, juni 1987, is de Heer Rob Ouwens begonnen met de publicatie van een serie artikelen over Nederlandse mars- en soldatenliederen. In dit eerste artikel staan drie liederen van de Genie, alsmede de Colonnemars van de AAT centraal. Gezien de inhoud zie ik met belangstelling uit naar de volgende afleveringen.
   - Het vrijwel onovertroffen periodiek 'Stabelan' van de stichting Vriendenkring oud-Artilleristen KNIL, dat intussen is uitgegroeid tot het KNIL-blad in ons land, bevat iedere keer weer de meest interessante artikelen. Zo noem ik uit het nummer van 31 mei 1987 de gedegen studie over 'De Molukse tra-

gedie' van de hand van H.E. Bisschop, het informatieve artikel van Mevr. E. Verbrugh-Muuse over het 'Vrouwenkorps van het KNIL' en het tweede deel van Kol. Nortier's studie over 'De Japanse aanval op Balikpapan, 24 januari 1942', zonder tekort te willen doen aan de andere schrijvers en hun lezenswaardige artikelen!

- Indien u eens een boeiend vervolgverhaal over het leven van een vooraanstaand en kleurrijk Nederlander wilt lezen, raad ik u aan de artikelenserie 'Een getuige vertelt' in het tijdschrift 'Ons Leger' te gaan lezen. Het gaat over W.C.J.M. van Lanschot RMWO, oud-cavalerie-officier, verzetstrijder, oud-Philipsman, bankier en wat al niet meer. Het eerste deel, beschreven door L.P. van Oppen, staat in het nummer van juni 1987.

3. Nieuws uit en over musea zou ik dit deel van mijn rubriek willen noemen. Er is namelijk nogal wat te melden uit die sector. In verband met de vakantietijd eerst even naar het buitenland.
   - In het Braunschweigisches Landesmuseum (am Burgplatz 1, Braunschweig) is tot 1 september 1987 een tentoonstellig te zien over het krijgsgebeuren tussen 1775 en 1815 in en met betrekking tot deze contreien. Veel uniformen, aquarellen, wapens en uitrustingsstukken uit de eigen museumcollectie verlevendigen deze tentoonstelling, die dagelijks van 10.00 tot 17.00 uur is geopend.
   - Van 27 september tot 1 november 1987 is in het stedelijk museum van hetzelfde Braunschweig een bijzondere expositie gewijd aan de Herzoglich Braunschweigische Orden Heinrich des Löwen 1834-1918, aangevuld met andere ridderorden en onderscheidingen. Dit museum is op maandag gesloten en op de andere dagen geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Van deze expositie zal een uitvoerige gedocumenteerde en geïllustreerde catalogus verschijnen, die ongeveer 12,-- DM zal gaan kosten. Ook te bestellen bij: Sekretarat des Städtischen Museums Braunschweig, Am Löwenwall.
   - Het Beierse Legermuseum in Ingolstadt toont in een speciale expositie de ontwikkeling van het militaire uniform vanaf de dertigjarige oorlog tot heden. Deze tentoonstelling duurt tot 6 januari 1988. Ook hierbij een rijk geïllustreerde catalogus, eventueel te bestellen bij: Bayerisches Armeemuseum, Paradeplatz 4, 8070-Ingolstadt. De tentoonstelling heeft als naam: 'Von bunten Rock zum Kampfanzug.'

   Nu nog wat nieuws van vaderlandse bodem.
   - Het Militaire Luchtvaartmuseum Soesterberg heeft er een indrukwekkende nieuwe afdeling bij in de vorm van enige vitrines, gewijd aan de Militaire Willemsorde. Zeer de moeite waard met vrijwel uitsluitend unieke stukken. Als u nog geen aanleiding had gevonden om onze jaarvergadering, annex ruilbeurs etc. te bezoeken, dan heb ik U hierbij nog een extra motief verschaft.
   - Op donderdag 14 mei j.l. werd het derde paviljoen van het Artilleriemuseum in Oldebroek geopend. Daarin kunnen we een overzicht vinden van de ontwikkeling van de Artillerie van 1900 tot 1950. Er wordt druk gewerkt aan de inrichting van paviljoen 2, dat een tentoonstelling zal gaan bevatten van vesting-, kust- en pantserfortartillerie. Complimenten aan de inrichters van paviljoen 3! Het is professioneel ingericht en zeer de moeite waard om te gaan bezien.
   - Het museum van het Korps Nationale Reserve heeft in het ISK te Harskamp een (tijdelijk) nieuw onderkomen gekregen. Het is nu gescheiden van het Infanteriemuseum Harskamp en heeft een eigen beheerder gekregen in de persoon van res. korporaal J. van Veldhoven. Afspraken voor een bezoek kunnen via hem worden gemaakt, bij voorkeur telefonisch 03423-2015.
   - In het Marechausseemuseum te Buren (Gld) is een Indische hoek ingericht met

diorama, documenten en een vijftal uniformpoppen, weergevende enige van de vele marechaussees, die in Indonesië en later ook op Nieuw-Guinea de militaire politiediensten verrichtten in broederlijke samenwerking met hun MP-collega's van het KNIL.

- In september zal het 'Museum '40-'45 regio Dordt' in huize Paul aan de Nieuwe Haven te Dordrecht worden geopend. Het museum is opgezet op initiatief van enige oud-verzetsstrijders uit die plaats en bevat voor het overgrote deel materiaal uit de collectie van Koen Makkelie, een verwoed verzamelaar van alles, wat met WO II te maken heeft.

4. Heel kort wil ik nog enige recent verschenen boeken aankondigen.
   - B. Cox: 'Van den tocht in Vlaenderen, de logistiek van Nieuwpoort 1600'. Uitgave van de Walburgpers in Zutphen. Nadere gegevens ontbreken nog.
   - In de bekende uniformboeken-serie 'Osprey-Elite' verschenen deel 11: 'Ardennes 1944, Peiper and Skorzeny' en deel 12: 'Inside the Soviet Army today.' Beide delen bevatten 12 bladzijden in kleurendruk en talloze zwart-wit illustraties. Uitgever is Osprey Publishing Ltd., Londen. De ISBN-nummers zijn resp. 0-85045-740-8 en 0-85045-741-6. De prijs bedraagt *f* 23,85 per deel.
   - Bij uitgeverij Lavauzelle te Parijs verschijnen 'La révolution Française, l'album du bicentenaire' door J. Tranié en J.C. Carmigniani. Dit boek bevat ong. 70 illustraties en kost 190,-- FF;
     voorts 'La patrie en danger 1792-1793' van dezelfde schrijvers. Handelt over de veldtochten van de revolutie. Ruim 250 pagina's en rijk geïllustreerd met o.a. 50 kleurenfoto's, waarvan 7 prenten met uniformen.
     De prijs is 395,-- FF.
   - Op 25 september a.s. zal verschijnen: 'For Uwz lân, wyv en bern', de patriottentijd in Friesland (Fryske Akademie Nr. 672). Hierin o.a. dr. J. de Boer: Het ontstaan van de (militaire) vrijkorpsen op het land en in de steden. Wie waren de leden en in hoeverre bepaalden zij mede de politiek in het gewest. In verband met de belangstelling voor de voorgeschiedenis van schutterij en landstorm in Friesland een belangrijk boek. De prijs is *f* 59,50, formaat 30 x 21 cm, 240 bladzijden, meer dan 100 illustraties.

5. In verband met de lengte van de voorgaande punten, wil ik deze keer eindigen met enige losse flodders!
   - Er is weer een nieuwe onderscheiding op defensie-gebied bij. Na de onlangs ingestelde Marinemedaille nu een defensie-onderscheiding genaamd 'Ereteken voor verdienste', toe te kennen door de minister van Defensie. Ik neem aan dat onze afdelingscorrespondent voor Ridderorden en onderscheidingen hier nog uitvoerig op zal ingaan. Nu maar wachten op de Landmachtmedaille, de Luchtmachtmedaille en de Marechausseemedaille, dan zijn we compleet!
   - Een Amerikaanse firma, 'Pass In Review', P/O Box 153, Hinsdale, Illinois, 60521 USA, stuurde een lijst met te verkopen militaire boeken, medailles en distinctieven etc. Op zich niets bijzonders, ware het niet dat er een hele Nederlandse Collectie in wordt aangeboden, waarbij veel z.g. Indië-badges en dat nog tegen redelijke prijzen.
   - Wilt u een compleet overzicht van de huidige Duitse landmacht hebben, dan raad ik u aan het boek 'Das Deutsche Heer heute' te kopen, waarin op 136 bladzijden tekst, met 45 kleuren-foto's en 282 zwart-witfoto's een kompleet beeld wordt gegeven van het grootste onderdeel van de Bundeswehr. Het is een uitgave van Verlag Mittler & Sohn te Herford.
   - Een raadseltje als toegift:
     'Qui est le Prince le plus riche du monde?
     C'est le Prince d'Orange,
     parceque quand il perd son or
     il garde son ange!'

- Aan deze aflevering werkten mede door het opsturen van gegevens: Mevrouw Dumon en de heren Albarda, Van den Berg, Fabri, Polderman, Jhr. Rappard, Sierksma en Valette. Dank voor uw assistentie en tot een volgende keer.

J.H.J. ANDRIESSEN

Engelands schuld aan de 1e Wereldoorlog

Reactie op het artikel van dr. F. Snapper in het vierde lustrumnummer (nr. 5/1986)

Met belangstelling las ik in het 'Lustrum nummer' het interessante artikel van dr. F. Snapper genaamd 'De achtergronden van het incident van 1 augustus 1914' met de inhoud waarvan ik het in grote lijnen eens kan zijn m.u.v. wat hij schrijft over de rol die Engeland daarbij speelde.
Het artikel van dr. Snapper beschrijft de situatie die destijds formeel bestond en wat hij stelt inzake de weerstand bij de liberale regering tegen oorlogsdeelname, is juist, maar mijns inziens gaat hij hierbij voorbij aan de zeer dubieuze rol die met name de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Sir Edward Grey, reeds vanaf 1906 ten nadele van de vrede heeft gespeeld.

Wat was het geval? In 1901 stierf de Britse vorstin Victoria welke werd opgevolgd door koning Edward VII, een man met uitgesproken ideeën over Duitsland, de Duitse keizer en een liefhebber van Frankrijk, hij sprak de Franse taal vloeiend en bezocht het land vele malen. Groot bewonderaar van Edward VII was Lord Grey, lid van de liberale partij en warm voorstander van toenadering tot Rusland[1] en van het in 1904 gesloten verdrag met Frankrijk[2] waarbij hij er op aandrong dit verdrag uit te breiden naar 'andere' (militaire?) terreinen. Grey zei hierover o.m.: 'Europe was somtime ago devided into two, I will not say hostile, but certainly not friendly, camps, the tripple Alliance and the Dual Alliance (Frankrijk en Rusland). We in our turn have now taken part in making a sort of arrangement with a view to creating greater frankness and friendliness, between ourselves and France. I welcome the agreement and hope that the government will lose no opportunity of making it a working model for other cases where it is possible to do so.'[2]1

Overigens, eind 1904, begin 1905 begonnen in het grootste geheim en zgn. onofficieel besprekingen tussen Frankrijk en Engeland inzake militaire samenwerking ingeval Duitsland in oorlog zou raken met Frankrijk. Officieel werd hierbij vastgesteld dat Engeland alleen steun zou geven indien Duitsland hierbij België zou binnentrekken.[3]
(Men kende reeds toen grote delen van het Duitse oorlogsplan dat voorzag in een snel doortrekken van België).[3]1
Dit punt, het binnentrekken van België door Duitsland bleef van essentieel belang en loopt als een rode draad door heel Grey's later handelen en politiek.
Grey raakte er steeds meer van overtuigd dat Groot-Brittanië zich moest aansluiten bij de Alliantie. Hij ontmoette echter partijgenoten die vonden dat Engeland zich meer naar Duitsland diende te richten en zich moest aansluiten bij de sterksten, maar Grey was hier fel tegen en schreef in 1905 'I think more and more that they are wrong about Germany and I feel it so strongly that if any government drags us back into the German

net, I will oppose it openly at all costs.[4]
Eind 1905 viel het conservatieve kabinet en werd Grey, de man die Engeland wilde doen aansluiten bij Frankrijk en Rusland, de man ook die verklaarde er alles aan te zullen doen om te voorkomen dat Engeland ooit weer in 'het Duitse net' zou komen, de nieuwe minister van Buitenlandse zaken, een functie die hem de gelegenheid zou geven de meest verderfelijke rol te spelen die ooit door enig staatsman gespeeld werd.
Een van Grey's eerste daden in 1906 was het sanctioneren van de geheime militaire besprekingen tussen Britse en Franse legerautoriteiten.
Waren deze besprekingen de facto reeds een grove schending van het neutraliteitsprincipe, erger was dat Grey het Kabinet niet inlichtte[4] zodat zijn collegae niet op de hoogte waren van de nu ontstane Frans-Engelse connectie. Grey voelde aan dat dit soort besprekingen zeker niet zouden worden goedgekeurd. Wel lichtte hij de minister-president in die, hoewel met enige aarzeling (hij schreef aan Ripon op 2-2-1906 'it comes very close to an honourable understanding and it will be known on both sides of the Rhine')[5] de besprekingen niet stopte.
Ook de minister van Oorlog, Haldane, werd op de hoogte gesteld van de militaire besprekingen.
Op 10 januari 1906 riep deze de hoofden van de Generale Staf bijeen en van dat moment af werd begonnen met de opbouw van een nieuw leger, de zgn. Expeditionary Force, een leger dat, als het moment daar was, binnen 2 weken kon worden ingezet in Frankrijk of België, teneinde de Franse troepen te ondersteunen in hun strijd tegen Duitsland.[6] Het was ook toen, dat Britse militairen besprekingen startten met de Belgische generale staf en men begon de diverse militaire routes en landingsplaatsen in België in kaart te brengen. Churchill zegt daarover dat hij, in 1911, de Britse generaal Wilson opzocht en: 'he (Wilson) had acquired an inmense volume of knowledge about the continent. He knew the French Army thoroughly and was deeply in the secrets of het French general staff. For years he had been labouring with one object, that if war came, we (England) should act immediately on the side of France. The whole wall of his room was couvered by a gigantic map of Belgium across which every practicable road by which the German armies could march for the invasion of France was painted clearly. All his holidays he spent examining these roads and the surrounding country. He could not do much in Germany, they knew him too well.'[7]
Dat er ook besprekingen plaatsvonden met België blijkt uit de ontmoeting in 1906 te Brussel tussen de Britse militaire attaché, lt.kol. Bernardistas en de Belgische chef van de Generale staf Generaal-Majoor Ducarne. Deze besprekingen werden in 1912 nogmaals gevoerd, toen tussen de Britse luit. kolonel Bridges en Ducarnes opvolger luit. gen. Jungbluth.[8]
Het sanctioneren van de militaire Brits-Franse besprekingen door Grey in 1906 wordt nog belangwekkender als we weten dat hij aan de voortgang hiervan één stringente eis verbond nl. de belofte van Frankrijk nimmer zelf als eerste, voet op Belgische bodem te zullen zetten. De betekenis van deze eis zal later nog duidelijk worden. Feit is dat, toen de oorlog op het punt van uitbreken stond, Frankrijk haar troepen ruim 10 km. van de Belgische grens terugtrok en de generale staf strenge bevelen ontving te voorkomen dat er ook maar één Frans soldaat vroegtijdig de grens zou overtrekken.[9]

1906 was de facto een erg belangrijk jaar met betrekking tot de 1e Wereldoorlog. Grey spande zich erg in om een duidelijk omlijnd plan m.b.t. de Britse toekomstige houding, op stapel te zetten.
Hierbij deed hij er echter alles aan om zijn handelingen geheim te houden voor zijn collegae en dit lukte hem in eerste instantie uitstekend.
Lloyd George schrijft in zijn memoires hierover:
'nearly all of us, even ministers, were kept sedulously in the dark about our foreign conversations and commitments'[10] en verder inzake de Frans-Britse militaire bespre-

kingen: 'none of these were placed at the disposal of the cabinet. They were passed to the prime-minister and perhaps to one or two other ministers, the rest of us were kept in the dark' en voorts: 'There is abundant evidence that both France and Russia regarded these military arrangements as practicable tantamount to a commitment on our part to come to the aid of France in the event of war with Germany.[11]
Duidelijk blijkt dat Grey de volle zwaarte van zijn functie gebruikte om de alliantie met Frankrijk er door te drukken. Lloyd George zegt hierover: 'In 1906 Sir H. Campbell and Mr. Asquith both expressed grave doubts as to the wisdom of proceeding with the military discussions. They ultimately assended to that course being persued under pressure of Grey and Haldane. When Grey, in 1912, communicated these negotiations and arrangements to the cabinet, the majority of its members were aghast.'[12] We komen hierop nog nader terug.

Wat opvalt in de door Sir Grey gevolgde politiek is dat hij Engeland steeds verder committeert t.o.v. de alliantie echter zonder ook maar ergens een handtekening te zetten of een verdrag officieel te sluiten. Alles geschiede mondeling. Uiteraard probeerden Rusland en vooral Frankrijk steeds om e.e.a. in een harde, dus getekende, overeenkomst om te zetten. Grey vertelde de Franse ambassadeur in Londen, Cambon, echter:'I asked Mr. Cambon to consider whether the present situation as regards ourselves and France, was not so satisfactory that it was unnecessary to alter it by a special declaration as he desired.'[13]
De sleutel die toegang gaf tot Grey's geheime politiek was de Duitse inval in België. Grey wist dat noch het kabinet, noch het Britse volk tot deelname aan een oorlog bereid zou zijn, tenzij hij Engeland de rol zou kunnen geven van 'redder van België' als dit kleine onschuldige land zou worden overvallen door de 'woeste Pruisische horden.' De Britse publieke opinie zou ontvlammen in edelmoedigheid en de regering zou zich vast aaneensluiten en Grey rekende er op dat alleen dit, en niets anders, Engeland daadwerkelijk in de oorlog zou brengen aan de kant van Frankrijk en Rusland. Zou zo'n oorlog ontstaan, dan was het dus van essentieel belang dat Frankrijk niet (zoals men vreesde gezien de agressieve Frans-Russische politiek t.o.v. Duitsland) de eerst zou zijn die de Belgische grens zou overschrijden omdat alsdan Frankrijk, en niet Duitsland als agressor beschouwd zou worden waardoor de Britse regering, en de publieke opinie, nimmer zou toestaan aan de oorlog deel te nemen.[13] Vandaar de eis in 1906 aan Frankrijk en vandaar de 10 km maatregel welke de Franse regering bij het uitbreken van de oorlog nam, en daar zat dus niets edelmoedigs achter zoals de Franse regering wilde doen voorkomen.
In 1907 haalde Engeland ook de banden met Rusland aan.[13]2 Het sloot een verdrag dat de problemen tussen beide landen, met name over Perzië en de grens met India en Afghanistan, in gunstige zin regelde.
Met name de kwestie Perzië was belangrijk omdat hier thans de Russische en Britse invloedsferen werden geregeld en vastgelegd. Tot 1907 was er steeds de mogelijkheid aanwezig dat over dit vraagstuk oorlog kon ontstaan en Grey was zeer bevreesd dat in zo'n geval Duitsland zich bij Rusland aan zou sluiten. Een herhaling van het zgn. Björko verdrag waarbij de Duitse en de Russische keizer een geheim verdrag sloten ten koste van Engeland, een verdrag echter dat door beide regeringen niet geratificeerd werd. Dit wenste Grey ten koste van alles te voorkomen. Een overeenkomst met Rusland zou uiteraard ook de Frans-Britse verhouding weer ten goede komen en dus werd in 1908 de laatste hand gelegd aan voornoemde Russisch-Britse overeenkomst[14] waardoor niets een verdere toenadering tussen beide landen meer in de weg stond.
Intussen waren tegen het einde van 1910 de plannen over militaire samenwerking tussen Engeland en Frankrijk in feite geheel gereed en lag er een volledig - en tot in details uitgewerkt plan voor de landing van de Britisch-Expeditionary Force (BEF) op het continent, zonodig in België (met of zonder België's toestemming) op tafel.[15] Dit blijkt ook uit een mededeling van generaal Dubail,

Sir Edward Grey

de Franse stafchef, gedaan tijdens de Frans-Russische generale stafbespreking in augustus 1911 te Krasnoja-Selo waarin hij zei reeds op de 10e dag na de mobilisatie zijn offensief tegen Duitsland te kunnen beginnen, daarbij op de linkerflank gesteund door Britse troepen.
Overigens een paar maanden later, in november 1911, bezocht de Britse generaal French, met zijn gehele staf, het Franse oppercommando, terwijl generaal Wilson in december 1912 Parijs bezocht om daar de laatste details uit te werken.[16]
Het verdrag met Rusland stelde Grey in staat zijn invloed uit te oefenen op Japan om daar de laatste resten van de anti-Russische houding als gevolg van de Japans-Russische oorlog weg te nemen. In geval van oorlog tussen Engeland, Frankrijk en Rusland tegen Duitsland, was het voor Rusland van essentieel belang dat zij geen zorg hoefde te hebben over de grens met Japan.
Op 8 juni 1912 sloten Japan en Rusland dan ook in het geheim een verdrag waarbij werd afgesproken dat ingeval Rusland betrokken zou raken bij een Europese oorlog, zij haar troepen in Siberië en Manchurye zou terugtrekken, op 2 legerkorpsen na, en de bescherming van haar invloedsfeer in China, aan Japan zou overlaten. Japan beloofde voorts geen Russisch gebied, inclusief Wladivostok, te zullen bezetten gedurende deze tijd. In ruil hiervoor beloofde Rusland zich niet te zullen verzetten tegen een Japanse bezetting van de Duitse kolonie Kiau-Chau.[17]

Terug nu naar 1908. De Britse koning ontmoette de Tsaar te Reval. De toenmalige Russische minister van Buitenlandse zaken Isvolski schreef hierover:
'at the royal meeting, the British undersecretary Sir Charles Hardinge said that Russia would be the arbiter of the situation in 1915-1916 and expressed the English government (Grey) wich that Russia should be as strong as possible for this reason.
The general impression which this meeting has left is extremely favourable from a political point of view. King Edward openly expressed his satisfaction and sees in the meeting a confirmation an consolidation of the agreement reached between England and Rusland as well of a pledge for further solidarity. His majesty emphasized with particular satisfaction the hopeful turn of affairs in our domestic politics and the approval which the secr. of state Stolypin has met with in serious English circles. Summarizing Handings various declarations I must, above all, state emphatically that no attempt was made on his side to depart from the standpoint of concrete agreements existing as well as prospective, or to draw us into general political combinations. Sir Charles confirmed the fact that the London cabinet is entirely of our opinion that the entrevue at Reval need occasion no anrety to the other states. As to what may specially concern Germany the British government sincerely desires to maintain the very best relations with her and does not believe that these relations will be strained in the immediate future. In spite of this Sir Charles remarked to me 'one cannot close one's eyes to the fact that if Germany should continue to increase

her naval armaments at the same accelerated pace, a most alarming and strained situation might arise in Europe in 7 or 8 years time. Then, without doubt, Russia would be the arbiter of the situation.
It is for this reason that we, in the interest of peace, and the preservation of the balance of power, desire that Russia be as strong as possible on land and on sea. Sir Charles reiterated this idea more than once whereby he apparently wished it to be understood that he was expressing the decided conviction of the London cabinet.[18]
Ziedaar de werkelijke bedoelingen van Grey en zijn aanhang, overigens keurig bedekt met een vredelievend sausje.
In zijn eigen memoires zegt Grey nog over zijn wens samen te werken met Frankrijk en Rusland 'that if it becomes necessary to check Germany it could be done'[19] en ten aanzien van de komende Reval besprekingen merkt hij op 'Ten years hence, a combination of Britain, Russia and France may be able to dominate near Eastern policy.'[20]

We komen nu toe aan het hoofdstuk van de Brits-Duitse onderhandelingen inzake het Duitse vlootbouw programma. Ruimtegebrek verhindert mij hierover in detail te treden. Bekend is echter dat Engeland met grote vrees het immense vlootbouwprogramma van Duitsland volgde. Er worden besprekingen gearrangeerd welke echter mislukten. Van dat moment af begint een periode waarin Grey ook de Britse marine nauwer in zijn plannen betrekt.[20₁]
In 1912 werden er wederom besprekingen gevoerd tussen Duitsland en Engeland over vermindering van de aanbouw van nieuwe oorlogsschepen.[20₂] Grey zelf weigerde aan deze besprekingen deel te nemen maar stond toe dat de minister van Oorlog, Haldane, naar Berlijn ging mits als privé persoon.
Na zeer veel heen en weer gepraat waarbij voorstellen en tegenvoorstellen elkaar opvolgden, werd op een aantal belangrijke punten overeenstemming bereikt en vertrok Haldane voor overleg naar Londen. Als teken van goodwill gaf de Duitse Keizer hem een exemplaar mee van de nieuwe vlootwetten met het verzoek deze zeer vertrouwelijk te behandelen omdat de Reichstag e.e.a. nog niet gekregen en behandeld had.
Dit tekent wel het vertrouwen dat de Keizer had in een goede afloop van de besprekingen. Nadat Grey echter de voorlopige overeenkomst had bestudeerd, verwierp hij deze volledig, zelfs op belangrijke punten, waarop reeds volkomen overeenstemming was bereikt, waarop de besprekingen uiteindelijk vast liepen, voornamelijk op het punt van neutraliteit welke Duitsland in een of andere vorm eiste van Engeland in ruil voor vermindering van het aantal te bouwen oorlogsschepen.[21]
Het is duidelijk dat Engeland geen neutraliteit aan Duitsland kon beloven, omdat het zich aan alle kanten reeds had vastgelegd m.b.t. deelname aan een oorlog aan de kant van Frankrijk en Rusland. Deze landen hadden hun plannen zo gesteld dat zij op elk door hen gewenst ogenblik, via een incident in de Balkan, een algemene Europese oorlog konden beginnen, waarbij Duitsland dan onder de dreiging van een 2-fronten oorlog, gedwongen zou zijn het Von Schlieffenplan in werking te stellen en een aanval op Frankrijk via België zou lanceren, dus als agressor zou moeten optreden, daarmede de weg vrijmakend voor Engeland dat pas dan officieel de kant van Frankrijk kon kiezen.[22]
Was 1906 een belangrijk jaar m.b.t. de 1e Wereldoorlog, 1912 werd zo mogelijk nog belangrijker omdat in dat jaar alle twijfel aan het niet neutraal zijn van Engeland werd weggenomen.

Het was in 1912 dat Frankrijk en Rusland naast het al sinds 1894 bestaande aanvalsverdrag tegen Duitsland, nu ook een Marineverdrag sloten waarbij Frankrijk toezegde al haar oorlogsschepen in de Middellandse Zee te stationeren, teneinde zo de Italiaanse en Oostenrijkse vloten te kunnen domineren. Hierbij liet men de Franse Noordzeekusten onbeschermd en wel juist op het moment dat de Duitse vloot sterk werd uitgebreid. Het is duidelijk dat Frankrijk zich dit alleen kon permiteren als het

bepaalde toezeggingen had van de Britten inzake de bescherming van de Franse kusten. Welnu, die toezeggingen kreeg men inderdaad want een maand na de Russisch-Franse Marine Overeenkomst besloot Engeland haar Middellandse Zeevloot terug te trekken en al deze schepen in de Noordzee te stationeren en werd Frankrijk officieel toegezegd dat in geval van een Duitse aanval Engeland de Franse kusten zou verdedigen en dit was natuurlijk uitsluitend mogelijk als men over voldoende schepen kon beschikken.[23]

Engeland heeft beweerd dat zij haar vloot uit de Middellandse Zee terughaalde vanwege de dreiging van de steeds sterker wordende Duitse Marine maar het heeft er alle schijn van dat de Brits-Duitse Marine besprekingen moesten mislukken om zo Engeland een legale reden te geven haar schepen uit de Middellandse Zee te halen ter verdediging van de Franse kust zodat de Fransen hun gehele vloot naar de Middellandse Zee konden transporteren.

Met een sterke Russische vloot in de Zwarte Zee waren de Marine strijdkrachten van de drie bondgenoten zo efficiënt en sterk mogelijk verdeeld en was men ook op zee thans gereed voor het grote gebeuren.

De Britse toezegging tot verdediging van de Franse kusten werd echter niet overal onverdeeld gunstig ontvangen. Churchill schreef hierover: Britain transferred the whole battle fleet to the North sea and France moved all her heavy ships into the Mediterranean and the sense of mutual reliance grew swiftly between both nations. From the moment that the fleets of France were disposed in this new way our common naval interests became very important and the moral claims which France could make upon Great Britain were enormously extended.

Everyone must feel, who knows the facts, that we have the obligations of an alliance without its advantages and above all, its definitions. Indeed my anxiety was aroused to try to prevent from tying us up to tightly with France and depriving us of that liberty of choice on which our power to stop a war might very well depend.[24]

Ook Churchill erkende dus dat Engelands zgn. 'neutraliteit' nu wel heel erg ongeloofwaardig was geworden. Overigens, hij was de enige niet.

Ook de minister-president Asquith, gewaarschuwd door Churchill, schrok van deze Marine overeenkomst. In zijn boek zegt hij hierover: 'France undoubtedly felt that she could calculate upon our vetoïng any atack by sea upon her Northern and Western coasts and that is what actually happened.

At a critical phase in August 1914 we let the French government know (without in any way committing ourselves to go to war on the side of France) we should not allow the German fleet to attach her northern ports.[25]

Men kan zich nu toch in alle gemoede afvragen hoe, na te hebben erkend dat de Britse neutraliteit een farce is geworden en na te hebben gesteld dat de Britse vloot ter beschikking van Frankrijk stond, deze minister-president nog durft vol te houden dat er geen verplichtingen waren t.o.v. Frankrijk.

Er kwamen nu echter vragen in het kabinet n.a.v. de Agadir kwestie en Grey zag zich genoodzaakt de geheime militaire besprekingen met Frankrijk aan het gehele kabinet te openbaren.[26] Groot tumult en er ontstond grote onenigheid binnen de regering. Grey werd gedwongen de Franse regering op schrift mede te delen dat de Britse regering zich nog steeds beschouwde geheel vrij te zijn en dat de militaire besprekingen politiek tot geen enkele verplichting leidde.

Grey gehoorzaamde maar toch weer niet geheel. Op 22 november 1912 schreef hij een brief aan de Franse ambassadeur in Londen waarin hij in eerste instantie mededeelde dat Engeland zich politiek niet gebonden achtte door de militaire besprekingen. Hij eindigde echter met de woorden: 'You have however pointed out that if either government had grave reasons to expect an unprovoted attack by a third power, it might become essential to know, whether it could, in that event, depend upon the armed assistance of the other. I agree that, in such a case one should immediately discuss whether both goverments should act together to prevent agression and to preserve peace and if so, what measures the would be prepared to take in

common. If these measures involve action, the plans of the general staffs would at once be taken into consideration and the Governments would then decide what effect should be given to them.'[27]
Met deze brief had Grey enerzijds voldaan aan de wens van zijn collegae maar met het einde ervan niet alleen alles weer ongedaan gemaakt maar de facto de Fransen nog meer gesterkt in hun mening dat, ingeval van oorlog, Engeland aan hun kant stond. Grey zelf begreep zeer goed dat hij met deze brief de regering wederom misleidde.
Toen hij op 3 augustus 1914 dan ook zijn beroemde verklaring inzake Engelands steeds nauwlettend volgehouden neutraliteit, in het Britse lagerhuis aflegde, stond hij voor het probleem toestemming te moeten vragen voor het uitvoeren van de overeenkomst met Frankrijk, een overeenkomst waarvan hij echter steeds gezegd had dat ze niet bestond. Toen hij dan ook de brief aan Cambon in het 'Huis' voorlas, liet hij de laatste, meest compromiterende zinnen inzake het ondernemen van actie, volledig weg,[28] daarmee suggererende dat Engeland nog steeds de vrije hand had. Grey stelde later in zijn memoires deze laatste zinnen te zijn 'vergeten', maar verwijst naar het 3 dagen later verschenen witboek waarin de brief wel volledig was opgenomen, maar toen was de oorlogsbeslissing reeds gevallen en had niemand meer oog voor zulke 'details'. Het is duidelijk dat Grey het niet had aangedurfd met de waarheid te komen omdat deze mogelijk zou zijn aangegrepen om het kabinet alsnog op het nippertje te laten vallen en Engeland buiten de oorlog te houden.
De rest is bekend. Duitsland viel België binnen terwijl Frankrijk zijn troepen tot op 10 km van de Belgische grens had teruggetrokken.
De wens van Grey werd dus ingewilligd, de regering en het parlement sloten zich, bij het bericht van de Duitse inval, aaneen en Grey kreeg unaniem toestemming om het arme hulpeloze België te hulp te snellen. Binnen 14 dagen was het Britse leger in Frankrijk en nam zijn positie aan de linkerflank van het 5e Franse leger in.

Voor Grey moeten de dagen voor de Duitse inval in België van welhaast ondragelijke spanning zijn geweest. Zou de Duitse inval op tijd komen zodat de nog steeds bestaande anti oorlogshouding plaats kon maken voor een unanieme beslissing de kant van Frankrijk te kiezen zodat Grey zijn beloften en commitments aan dit land kon inlossen?
In zijn biografie lezen we: 'In the last days of July and the first 3 days of August, Grey's object was to keep the cabinet and the party together, not for party reasons but because, of the Liberals split, the country would be devided and the result would be irreparable disaster. This year inspired the anxious care with which he nursed opinion in the cabinet, avoiding proposals which would have forced on a clash with Lloyd George and the neutralists till the tide of events abroad (de Duitse inval in België) should sweep away all doubts and Britons had no choice but to say 'we are all with you now'.[29]

Er is Grey vele malen verweten niet duidelijk partij te hebben gekozen. Indien Engeland bijtijds aan Duitsland te kennen had gegeven dat het in geval van een conflict de kant van Frankrijk zou kiezen, dan, zo stelt men, zou Duitsland zich nog wel eens bedacht hebben alvorens België binnen te trekken.
Afgezien van het feit dat ik deze theorie op goede gronden sterk moet afwijzen, was de verdediging van Grey zeer interessant. Zou hij dit hebben gedaan, zo stelde hij, dan zou dit tot gevolg hebben gehad dat Frankrijk en Rusland hierdoor zouden zijn aangemoedigd en mogelijk zelf de oorlog waren begonnen.[30]
Met dit argument sprak hij zichzelf natuurlijk tegen want het zou betekend hebben dat Frankrijk en zijn bondgenoot dus wel degelijk agressief waren en slechts de Britse officiële uitspraak van node hadden om een oorlog te starten.
Neen, de ware reden was dat Grey hiervoor nooit het kabinet zou hebben meegekregen en alsdan zouden zijn, in het geheim, aangegane verplichtingen en zijn zorgvuldig opgebouwde plannen in gevaar zijn gekomen.
Een definitieve uitspraak van het kabinet

diende te worden voorkomen tot het moment dat hij er zeker van kon zijn dat dit een, voor hem, positieve zou zijn en dit impliceert tevens dat er een 2e reden was om zich niet openlijk uit te spreken over een Britse aansluiting bij Frankrijk.
De minimale kans dat Duitsland in zo'n geval inderdaad de inval in België niet zou hebben aangedurfd, diende ten koste van alles voorkomen te worden omdat alsdan Frankrijk mogelijk een oorlog niet meer zou hebben aangedurfd, waardoor het bijna 30 jaar lang zorgvuldig voorbereide doel, de vernietiging van Duitsland, niet zou kunnen worden uitgevoerd en Grey realiseerde zich dat de kans daarop zich waarschijnlijk nimmer zou voordoen.[31]
In dit verband wil ik eveneens nog ingaan op de stelling van dr. Snapper in zijn hiervoor genoemde artikel, dat Rusland, toen het in oorlog raakte met Oostenrijk, zeker geen behoefte had ook met Duitsland in conflict te raken. Deze stelling nu, berust op de oude gedachte dat de 1e Wereldoorlog ontstond door een zich opeenvolgende keten van gebeurtenissen waarbij Duitsland uiteindelijk de hoofdrol speelde. De werkelijkheid echter schuilt in het militaire verdrag van 1894 tussen Frankrijk en Rusland waarbij concreet en expliciet de vernietiging van Duitsland als voornaamste doel te voorschijn kwam en waarbij de daarna, jaar op jaar ontwikkelde plannen voorzagen in een kunstmatig opgeroepen conflict in de Balkan waarbij Oostenrijk betrokken diende te zijn en daardoor automatisch ook Duitsland. Uit de documenten is duidelijk geworden dat mobilisatie van een dezer landen direct zou leiden tot oorlog en zo'n mobilisatie diende dan te worden uitgelokt. Het doel was de verkrijging van de Dardanellen door Rusland, het terugnemen van Elzas Lotharingen door Frankrijk en het vergroten van de Britse invloedsfeer en dat alles ten koste van Duitsland d.m.v. een volledige en continue vernietiging.[32]
Volledigheidshalve verwijs ik hierbij o.m. naar mijn artikelen 'de ware schuldigen' en 'de Russische rol in het ontstaan van de 1e Wereldoorlog.'
Terug nu weer naar de Engelse rol bij het ontstaan van de 1e Wereldoorlog. Ik stelde reeds dat de Britse deelname hieraan reeds tot in details geregeld was. Dat deze oorlog spoedig zou uitbreken was kennelijk ook reeds bekend. Ongeveer een uur na de Engelse oorlogsverklaring aan Duitsland kreeg Majoor W. Cyprian Bridge, werkzaam als officiële tolk bij het ministerie van Oorlog, opdracht een met 'very secret' gemerkt stuk gedateerd 4-2-1914, uit de kluis te halen. Het stuk behelsde een afspraak tussen de Franse en Britse regering met betrekking tot de betalingswijze t.b.v. de Britse 'Expeditionary Force operating in North France.'
Het stuk behandelde gedetailleerd o.a. de koers waarin de berekeningen waren gemaakt hetgeen er duidelijk op wees dat men wist dat de oorlog spoedig zou uitbreken.[33]
Zeer veel is nog toe te voegen aan de bewijslast maar ruimtegebrek belet dit. Ik moge besluiten met een citaat uit een brief van Churchill uit 1935, geschreven aan George Macaulay Trevelyn, de biograaf van Grey, luidende: 'There is no doubt in my mind that Grey definitely accepted the task of resisting the German power and of making England play a decissive part in that. *This led to the Great War in 1914*. Had he taken a different course, he would not have prevented war, but it would have been another war',[30] een stelling die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.

De conclusie is dan ook duidelijk:
Vastgesteld moet worden dat de mythe dat Engeland verrast werd door de oorlog en slechts uit edele motieven België te hulp schoot en zo aan de 1ste wereldoorlog ging deelnemen, een fabeltje is. Alhoewel de meeste Britse ministers tot 1912 inderdaad volledig onbekend waren met de door Grey in het geheim gedirigeerde besprekingen in Frankrijk, in 1912 werden ze volledig ingelicht en alhoewel misleid door de brief van Cambon, mag hen toch verweten worden niet alerter te zijn geweest.
Daarnaast waren de minister-president en de minister van Oorlog, alsmede een aantal autoriteiten steeds van alles volledig op de hoogte en derhalve gaat het mij te ver de

Britse regering geheel vrij te pleiten van enige schuld, in tegendeel, gesteld moet worden dat Engeland, door met name zijn minister president, de minister van Oorlog en vooral de minister van Buitenlandse Zaken Grey, een essentiele rol heeft gespeeld bij het onstaan van de 1e Wereldoorlog en daaraan grove schuld verweten moet worden, alsmede medeplichtigheid aan de dood, verwondingen en het grote leed van de meer dan 30 miljoen slachtoffers die deze oorlog uiteindelijk tot gevolg heeft gehad.

Noten

1. Grey of Fallodon. Trevelyan blz. 82.
2. Grey of Fallodon. Trevelyan blz 83.

2a Grey of Fallodon.

3. ders en Duffour. De mobilisatie bij blz. 58, 59, 71, 72 Schwertjeger. Belg. stukken blz. 152, brief graaf van der Straaten.
   Kriegsschuldfrage april 1919 S231. e.v.
   Grey deel I hoofdstuk 6. The first crisis.

3a Ik beschuldig de Engelsen, Marel blz 37.
   Times 20/2/11 - 3/12/12

4. Grey of Fallodon. Trevelyan blz. 84.

4a ibid
   Ik beschuldig de Engelsen E. Morel blz. 28-29.
   War memoires, Lloyd George.

5. Grey of Fallodon blz. 136.
6. ibid blz. 136.
7. Churchill, The world crisis 1911-1914. blz. 53.
8. Lt. gen. bd. v. Tuinen 'aan wie de schuld'.
9. S. Fay.
   The origins of the w.w. blz. 490 e.v.
   Falsifications Frans geelboek tgm. 319-338.
   Genesis of the w.w. Barnes blz. 408.
   Grey of Fallodon blz 138/260.
10. Lloyd George war memoires deel 1 blz. 2-47/ Morel 28/29.
11. ibid blz. 47-49.
12. ibid blz. 50.
13. Grey of Fallodon blz. 131, 134, 135.

13a Engelands rol Müller.
   The origins of the worldwar S. Fay.
   Genisis of the world war, Barnes.
   De misdaad van 1914, Warmelo.

13b The origins of the w.w. Fay 214.
   Grey of Fallodon blz. 180.

14. Grey of Fallodon blz. 180.
15. Haldane 'before the war'.
16. De misdaad van 1914, Warmelo blz. 98.
17. Monteglas. The case for the Central powers. blz. 252.
   Duitse witboek. Deutschland schuldig? blz. 140.
18. ibid blz. 251.
19. Grey memoires deel 1, blz. 37.
20. British documents deel 4, blz. 617 febr. 24, 1908.

20a The origins of the w.w. Fay blz. 293.

21. The origins of the w.w. Fay blz. 300 t/m 312.
   Voorgeschiedenis van de Oorlog. Stegemann blz. 33.
   German diplomatic documents. Dugdale blz. 70 e.v.
22. Fay. The origins of the w.w.
   Barnes. The genesis of the w.w.
   Owen. The Russian Imperial conspiricy.
   Hamson. Geheime Diplomatie.
23. Grey of Fallodon blz. 216.
   Voorgeschiedenis van de Oorlog. Stegemann blz. 33.
   Fay. The origins of the w.w.
   German diplomatic Documents. Dugdale blz. 70 e.v.
24. Churchill. The worldcrisis, deel 1 blz. 112.
25. Asquitt. Genesis of the War.
26. Grey of Fallodon, blz. 139.
27. Grey of Fallodon, blz. 140.
   Brits blauwboek, nr. 105.
   Genisis of the worldwar, Barnes blz. 469.
28. Genesis of the w.w. Barnes blz. 470.
   Grey of Fallodon.
   Grey memoires. Twenty five years, deel 2 blz. 16-17.
29. Grey of Fallodon, blz. 253.
30. Grey of Fallodon, blz. 218.
31. Grey of Fallodon, blz.
32. How the war began in 1914. Schilling.
   Falsifications of the Russian Orange book. Romberg.
   Aan wie de schuld? Lt. gen. C. van Tuinen.
   Rede uber die Kriegsschuldfrage. R. Owen.
   Frankreichs Kriegsschuld. Guetant.
   Isvolski im Weltkrieg. Stieve.
   Genesis of the worldwar, Barnes blz. 578 e.v.
   The origins of the worldwar. Fay.
   De ware schuldigen, Andriessen.
   Ruslands rol in het ontstaan van de 1e w.o. Andriessen.
   The Russian imperial conspiracy, Owen.
   De misdaad van 1914. Warmelo.
   Die Mobielmachung der Russischen Armee 1914, Dobrorolski.
   De voorgeschiedenis van de Oostenr. nota aan Servie. Verseput.
   Kleurboeken.
   Dipl. documenten voorgeschiedenis.
   Causes of the war. Bogitschevich.
   IK beschuldig. door een Duitser.
   Wir sind nicht hineingeschlittert. fischer etc. etc.
33. Genesis of the world war. Barnes, blz. 465.

F.L BARON VAN HOGEDORP

DE SLAG BIJ RAMILLIES

Voorbeschouwing op de lezing die op 21 november a.s. tijdens de jaarvergadering gehouden zal worden

Er is een tijd geweest, dat het Staatse Leger een grote rol speelde op de Europese slagvelden. Men kan zich er daarom over verwonderen, dat het optreden van dit Staatse Leger - dat toch de voorloper is geweest van onze huidige Koninklijke Landmacht - zo weinig bekend is. Het gevolg is, dat dit Staatse Leger zich niet in een dergelijke populariteit mag verheugen als onze Koninklijke Marine, die nog teert op de grote wapenfeiten als de 'Tocht naar Chatham' en de zeeslagen uit de Engelse Zee-oorlogen.

Een zeker gebrek aan historische kennis is oorzaak geweest, dat men zich in de Koninklijke Landmacht meer heeft gebaseerd op het post-Napoleontische tijdperk (Waterloo, Tiendaagse Veldtocht, Atjeh-oorlog) voor het vestigen van tradities. Toch was de tijd vóór de Franse Revolutie de tijd van onze grootste wapenfeiten in de strijd te land.
Daarom wil ik uw aandacht vragen voor de Slag bij Ramillies, die met de slagen bij Blenheim, Oudenaarde en Malplaquet tot de hoogtepunten mag worden gerekend in de lange Europese worsteling, welke bekend staat als de SPAANSE SUCCESSIE-OORLOG (1701-1713).
Omdat de behandeling van zowel het politiek- en militair-strategische raamwerk als de behandeling van de slag zelve een tweetal uren vergt, doch slechts één uur ter beschikking staat, is in overleg met uw voorzitter besloten, dit raamwerk als inleiding op de lezing in dit artikel schetsmatig te behandelen, zodat de lezing zelve zich primair zal richten op de slag zelve.

DE SPAANSE SUCCESSIE-OORLOG

Deze oorlog is de beslissende confrontatie geweest tussen het ongebreidelde machtsstreven van het Frankrijk van Lodewijk XIV - de Zonnekoning - enerzijds, en het verzet hier tegen van de overige Europese grootmachten, zoals het Oostenrijk van de Habsburgse monarchie, en de Zee-mogendheden Engeland en de Republiek der Zeven Verenigde Provincies anderzijds; deze laatste staten vooral streefden een handhaven van een redelijk machtsevenwicht binnen het toenmalige Europa na.
Deze confrontatie is reeds in de zestiger jaren van de 17e eeuw begonnen.
De eerste climax vinden wij in het jaar 1672 - het rampjaar; dank zij het vestigen van een maritiem overwicht in de Noordzee (neutralisatie van Lodewijks bondgenoot Engeland), alsmede het diplomatieke genie van Stadhouder Willem III (schepper van een anti-franse coalitie te land) en diens militaire gaven, wordt de crisis bezworen; uiteindelijk wordt in 1678 een soort wapenstilstand gesloten op basis van de status quo ante (Vrede van Nijmegen). Vanaf dit moment is Stadhouder Willem III de politieke leider binnen Europa, die gestalte geeft aan het verzet tegen Lodewijk XIV.
De tweede climax vindt plaats in 1688 met de zg. 'Glorious Revolution', waarbij Stadhouder Willem III niet alleen het hernieuwde gevaar van een Frans-Engels bondgenootschap in de kiem smoort door met hulp van de Engelse Protestanten de Katholieke Koning Jacobus II van de troon te verdrijven, doch tevens door zelf de Engelse troon te bestijgen, en daardoor dit Engeland definitief in het anti-Lodewijk kamp brengt.
De op deze omwenteling volgende Negenjarige Oorlog eindigt tenslotte in een tweede compromis of wapenstilstand, de Vrede van Rijswijk (1697). Eén van de belangrijkste

redenen om de strijd voorlopig te staken is de schaduw van de Spaanse erfopvolging. In deze Vrede van Rijswijk verwerft de Republiek het recht om garnizoenen te leggen in bepaalde vestingsteden in de Spaanse Nederlanden - de zg. Barrière-steden. De politieke betekenis hiervan was groot, de militair-trategische betekenis hield in, dat aan een Franse invasiemacht de toegang tot het voor die tijd goede wegen- en vooral zeer goede waterwegennet in Vlaanderen kon worden ontzegd.

DE SPAANSE OPVOLGINGSKWESTIE

Spanje onder het regiem van de Spaanse Habsburgers was steeds lid van de opeenvolgende anti-franse coalities geweest, tevens was het souverein in de Zuidelijke (Spaanse) Nederlanden.
De Spaanse kroon zou vacant worden bij het overlijden van de Habsburger Carlos II, die kinderloos was. Drie pretendenten waren aanwezig in deze in politiek opzicht zo hekele kwestie:

- Philips van Anjou, een kleinzoon van Lodewijk XIV (tweede zoon van de Dauphin; Lodewijk XIV was namelijk gehuwd met de oudste zuster van Carlos II.
  Een intreden van Spanje binnen het Huis van Bourbon zou het zo labiele machtsevenwicht als gevestigd bij de Vrede van Rijswijk volledig verstoren. De Zeemogendheden konden niet gedogen, dat er in Europa een militaire macht zou ontstaan, die superieur was aan de gezamenlijke Europese machten; de Oostenrijkse Habsburgers konden niet gedogen, dat Spanje uit het Habsburgse verband zou treden.
- Aartshertog Karel van Habsburg, de tweede zoon van de Oostenrijkse keizer Leopold I; deze was gehuwd met de jongere zuster van Carlos II. Een opvolging van Karel van Habsburg zou in de naaste toekomst geen directe invloed hebben op de status quo in Europa, gezien het veel lossere verband binnen het Habsburgse Huis, doch kon in de verre toekomst problemen met het machtsevenwicht in Europa scheppen.
- De Keurprins van Beieren, Josef Ferdinand uit het geslacht van Wittelsbach, die via zijn grootvader, getrouwd met een Spaanse prinses (dochter van koning Philips III van Spanje, de grootvader van Carlos II), eveneens aanspraken kon doen gelden. Deze kreeg - als de minst gevaarlijke pretendent - aanvankelijk de politieke steun van de Zeemogendheden, doch zijn candidatuur eindigde abrupt met zijn overlijden in 1699.

De Spaanse koning Carlos II overlijdt in 1700. Hij blijkt per testament de Franse pretendent als opvolger in alle Spaanse gebieden te hebben aangewezen; een opvolging die Lodewijk XIV na enig aarzelen aanvaardde.
Het antwoord van Koning-Stadhouder Willem III was het hernieuwen van de antifranse coalitie tussen de Zeemogendheden en Oostenrijk, alsmede de erkenning van de Oostenrijkse pretendent mits deze voor hem en zijn nazaten afzag van enig opvolgingsrecht op de Oostenrijkse keizerstroon.
Lodewijk XIV beantwoordde dit door:

1. Philips van Ajou met enige Franse hulptroepen naar Madrid te sturen;
2. de Stuart-pretendent Jacobus (zoon van de door Koning-Stadhouder Willem III verdreven Engelse koning Jacobus II) te erkennen als rechtmatige Engelse koning ('Jacobus III');
3. het met Spaanse hulp bezetten van alle versterkte steden in de Spaanse Nederlanden; ook de aan de Republiek toegewezen barrière-steden (een vorm van een militaire coupe); deze garnizoenen werden ontwapend en naar de Republiek terug gestuurd.

Hiermede was de Spaanse Successie-oorlog een feit (najaar 1701).
De architect van deze laatste coalitie, Willem III, overlijdt in maart 1702, doch dan blijkt, dat zijn politiek door John Churchill, Duke of Marlborough, regeringsleider onder Koningin Anne van Engeland, en Heinsius, Raadpensionaris in de Republiek, met kracht wordt voortgezet.
De keurvorsten van Beieren en Keulen

kiezen de Franse zijde. het merendeel der Duitse staten (belangrijk voor troepen-leveranties) kiezen de zijde van de coalitie (in casu de Duitse Keizer tevens Keizer van Oostenrijk).

HET MILITAIR-STRATEGISCHE RAAMWERK

geografische positie van Frankrijk

- de zuid- en oostzijde van het toenmalige Frankrijk werd grotendeels door ontoegankelijk berggebied gevormd: ontoegankelijk wil in dit verband militair gesproken zeggen: slecht en dun wegennet, zeer dunne bevolkingsdichtheid, geen mogelijkheden om van het land te leven.
- de vlakte van Vlaanderen en Brabant vormde de enige echte open grens; hier lag tevens de kortste weg naar Parijs. Het gebied bezat voor die tijd een uitstekend wegen- en waterwegennet. Maar het was tevens bezaaid met vestingen en versterkte steden (resp. 35 en 50). De op Frans gebied liggende vestingen (Rijssel, etc.) waren allen door Vauban ontworpen of vernieuwd.
- nadat de Fransen zich in 1701 verzekerd hadden van de controle over Vlaanderen en Brabant, begonnen zij met de aanleg van een verdedigingslijn lopend van Antwerpen (Schelde) via de Dijle (Leuven) en de Geete (Zoutleeuw) naar de Méhaigne, die bij Hoey in de Maas uitmondt. Deze lijn steunde op een aantal versterkte steden, terwijl het tussenliggende gebied ter verdediging was voorbereid door het aanbrengen van hindernissen, etc. Een veldleger achter deze posities geposteerd kon ten alle tijde een bedreigde sector in deze linies tijdig bezetten en een aanval pareren (ook deze Linies van Brabant, zoals zij werden genoemd, waren een ontwerp van Vauban).

algemeen oorlogsplan van Lodewijk XIV

(voor zover dit uit de feiten en gebeurtenissen valt af te leiden):

- het uitschakelen van het zwakke Oostenrijk uit de coalitie onder gelijktijdig defensief optreden in Vlaanderen in Brabant en het handhaven van Philips van Ajou te Madrid.
  Immers zou Oostenrijk capituleren, dan behoefde de keizer alleen af te zien van de troon van Spanje t.b.v. aartshertog Karel van Habsburg en moest hij Philips als koning van Spanje erkennen. Daarmede zou ook de politieke basis ontvallen voor de oorlogvoering der Zeemogendheden.
- om dit te bereiken maakte Lodewijk XIV gebruik van twee strategieën:

  1. een indirecte wijze van optreden, door het ontketenen en steunen van een algemene nationale opstand van de Hongaren onder Rakoszi, Vorst van Zevenburgen (met indirecte hulp van de Turken) tegen de germaniseringspolitiek van de Habsburgers;
  2. een directe wijze van optreden, door het versterken van de Beierse strijdkrachten met een Frans expeditie-leger, waarna via de Donau opgerukt kon worden naar Wenen.

- De Hongaarse opstand brak in 1703 in alle hevigheid los en bond het gros van de Oostenrijkse troepen met hun kundige bevelhebber Eugenius van Savoye in Hongarije; reeds in de loop van 1703 verscheen de voorhoede van een Frans leger in Beieren, doch onderlinge twisten tussen de Beierse keurvorst Maximiliaan II Emanuel uit het Huis van Wittelsbach en de Franse commandant verhinderden een gecoördineerd optreden (de Beieren vielen Tirol binnen), zodat een zwak Keizerlijk Duits leger onder de Markgraaf van Baden zich kon staande houden.

oorlogsvoorbereidingen der Zeemogendheden

In de loop van 1702 verzamelde zich een Engels expeditieleger in de Generaliteitslanden, dat onder bevel van Marlborough werd geplaatst. Heinsius deed de meesterzet om deze Marlborough (ondanks dat hij geen grote militaire reputatie had, Koning Willem III heeft hem nooit vertrouwd en weigerde

hem een belangrijk militair commando toe te vertrouwen, zodat hij zijn militaire capaciteiten kon tonen) tot plv. Kapitein-Generaal van het Staatse Leger te benoemen, zodat een uniforme bevelvoering van beide legers te velde was gewaarborgd.
De opdracht, die Marlborough van de Staten-Generaal kreeg, was echter een zeer beperkte: het grondgebied van de Republiek verdedigen tegen een Franse inval en voorkomen, dat het Staatse Leger zou worden aangetast als vechtmachine (dus het vermijden van een riskante veldslag). De Gedeputeerden te Velde door de Staten-Generaal benoemd, alsmede de belangrijkste commandanten van het Staatse Leger (o.a. Van Ginkel), die altijd het vertrouwen van de Koning-Stadhouder hadden genoten en diens wantrouwen tegen Marlborough deelden, moesten naleving van deze opdracht controleren.

CHRONOLOGIE DER GEBEURTENISSEN TOT AAN 1706

1702: ondanks deze beperkingen weet Marlborough de Maaslijn van Nijmegen naar het geïsoleerde Maastricht open te breken door het nemen van de versterkte steden Venlo, Roermond, Stevensweert en zelfs Luik. Dit succes was mede te danken aan het feit, dat de Fransen zich wel moesten schuilhouden achter de Linies van Brabant, omdat zij zich concentreerden op de Beierse campagne.

1703: Het optreden van het gezamelijke Staats-Engelse Leger wordt tot machteloosheid gebracht door de angst van de Staten-Generaal iets te wagen; de Gedeputeerden te Velde en de Staatse ondercommandanten binden Marlborough aan handen en voeten. Het enige succes is de verovering van Bonn op de Keulsen, waardoor een herhaling van 1672 vrijwel onmogelijk wordt. De voorhoede van het Franse leger verschijnt in Beieren na de verovering van de sterke vesting Breisach aan de Rijn op de Keizerlijke troepen.

1704: Coûte que coûte moet worden voorkomen, dat Oostenrijk militair wordt uitgeschakeld. De Staten-Generaal weigeren echter deelname van het Staatse Leger aan operaties ver buiten de grenzen van de Republiek, doch als compromis geven zij Marlborough toestemming met het Engelse Leger op te marcheren via de Rijn naar de Donau. Marlborough voegt zich hier bij de troepen van de Markgraaf van Baden en enige Oostenrijkse contingenten onder bevel van Prins Eugenius van Savoye.
In de Slag bij Blenheim worden de Fransen en Beieren vernietigend verslagen; de grote crisis is afgewenteld. Marlborough heeft zich nu tevens een behoorlijke militaire reputatie verworven.

1705: Het lukt Marlborough - met de Engelse troepen teruggekeerd in de Republiek - om de Staten-Generaal te overtuigen van de noodzaak tot meer offensief optreden; hoewel nog steeds min of meer contre-coeur; een campagne in de Eifel en het Rijnland werd afgewezen.
Aan het einde van dit voor Marlborough zeer frustrerende veldtochtsjaar slaagt hij er tenslotte in - door zeer kundig te manoeuvreren (marsen en konter-marsen) - een bres te slaan in de Linies van Brabant en zich in het bezit te stellen van de versterkte plaats Zoutleeuw.

1706: Nu krijgt Marlborough meer armslag. Hij wordt gemachtigd naar eigen inzicht te handelen, eventueel zelfs een veldslag te riskeren; de enige restrictie is, dat hij zich niet te ver van de zuidgrens van de Republiek mag verwijderen. Verder zorgt Heinsius er voor, dat meer offensief ingestelde Gedeputeerden te Velde worden aangewezen (o.a. de volgens Winston Churchill grootste borreltafel-strateeg aller tijden, de Friese Grietman Sicco van Goslinga, die voor Marlborough in de verdere campagnes een grote lastpost is geweest).
Ook weet Heinsius te bewerkstelli-

gen, dat in de top van het Staatse Leger een aantal anti-Marlborough commandanten wordt vervangen, o.a. Van Ginkel. Tot bevelhebber van het Staatse Leger, tevens plaatsvervanger van Marlborough, wordt benoemd Veldmaarschalk graaf Hendrik van Nassau-Ouwerkerk, een veteraan, die sinds 1666 aan alle campagnes waarbij het Staatse Leger was betrokken, heeft deelgenomen.
Aan Franse zijde heeft De Villeroy, de Franse legercommandant in Vlaanderen en Brabant, van Lodewijk XIV opdracht gekregen eveneens offensief op te treden; Lodewijk heeft successen nodig na het echec in Beieren en De Villeroy is er op gebrand zijn nederlaag bij Zoutleeuw uit te wissen. Er worden hem versterkingen toegezegd, die van de Boven-Rijn moeten komen.

Het gevolg van een en ander is, dat beide veldlegers in het voorjaar de winterkwartieren verlaten en zich te velde concentreren, de Fransen in het gebied van Leuven-Wavre, de Engelsen-Hollanders in het gebied Hasselt-Maastricht. Geen van beide troepenmachten is op dit moment op maximale sterkte. De Villeroy beschikt nog niet over de toegezegde versterkingen uit het gebied van de Boven-Rijn; de Staatsen missen nog belangrijke Deense huurcontingenten, terwijl 8000 Pruisen, die het Engelse Leger moeten versterken nog niet zijn gearriveerd.

De kaarten voor een treffen in Brabant zijn geschud; met de Slag bij Ramillies, 23 mei 1706, opent het veldtochtsjaar 1706

RECTIFICATIE

M113

Een rectificatie en een aanvulling op het artikel in het januari/februari-nummer 1987.

In het artikel werden enkele varianten genoemd, waaronder de M699 Lance-uitvoering. Dit moet echter zijn M667, de aanduiding voor het zgn. Basic-Vehicle. Dit is het onderstel, zonder inbouw.
Typerend aan dit onderstel is dat het op de motor een extra power-take-off (PTO) systeem heeft, alsmede een suspension-lock-out (SLO) systeem, waarmee de torsie-armen worden geblokkeerd, om zo de lancering mogelijk te maken.
De Koninklijke Landmacht heeft bij de 129 Afdeling Veldartillerie twee varianten van deze uitvoering in gebruik:

M752: Self Propelled Launcher, uitgerust voor het transporteren en afvuren van een Lance projectiel. De lanceerinstallatie heeft twee standen: 48 en 54 graden.

M688: Loader-transporter: uitgerust voor het transporteren van twee Lance projectielen. Het voertuig is voorzien van een draaibare hydraulische kraan voor het overladen van de projectielen op de SPL.

Technische gegevens:

gewicht (volledig uitgerust):	M752: 9.796 kg
	M688: 10.900 kg
lengte	: 6,58 meter
breedte	: 2,70 meter
hoogte	: 2,72 meter
snelheid op de weg	: 68,4 km/uur
in water	: 5,8 km/uur
actieradius	: 480 km

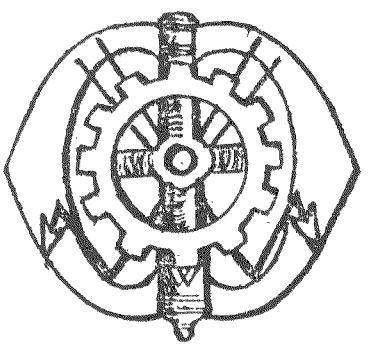
B.C. CATS

NIET INGEVOERDE BARETEMBLEMEN
(VERVOLG)

In Mars et Historia 21e jaargang nr. 1 (jan/febr. 1987) blz. 20, 21, en 22 zijn een twaalftal baretemblemen van de Koninklijke Landmacht behandeld die wel werden ontworpen, doch welke ontwerpen werden afgekeurd of om andere reden nimmer werden ingevoerd. Recentelijk werd ook een 13e ontwerp ontdekt, hetwelk we onze lezers niet willen onthouden.

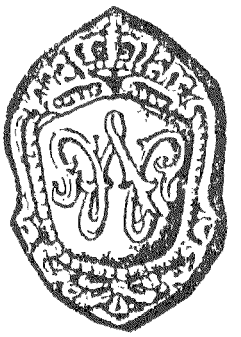
Het betreft hier een ontwerp voor het toenmalig Korps Technische Diensten. De reparatie aan wapens en geschut wordt uitgebeeld door de opwaarts gerichte kanonloop. Dit ontwerp is de aanzet geweest voor het daadwerkelijk ingevoerde baretembleem voor het dienstvak van de Technische Dienst. Hierin moest de kanonloop echter plaats maken voor waterpomptang en krompasser. Het tandwiel, symbool voor het mechanische element dat in de KL ná 1945 sterk toenam, werd echter ook in het daadwerkelijk ingevoerde embleem gehandhaafd.
Evenals de bliksemschichten die herstel aan electrotechnische uitrustingen symboliseren.
Van deze dertien ontwerpen zijn nimmer metalen baretemblemen aangemaakt. Wel zijn enige ontwerpen met de hand geborduurd in goud- of zilverdraad in schouderbedekkingen van khakikleurige stof van whipcord of barathea (DT-stof). Vermoedelijk betreft het hier probeersels van een Bredase borduurinrichting.

Teneinde het hoofdstuk 'Niet ingevoerde baretemblemen' te completeren, behandelen we nog een drietal ontwerpen waarvan nu wel een aantal proefexemplaren zijn aangemaakt. Deze proefexemplaren hebben inmiddels hun weg naar de verzamelaars gevonden en komen in de betere collecties voor. Het betreft hier baretemblemen voor de leden van het Militaire Huis van HM de Koningin, de zgn. Grote Staf waarbij de adjudanten en toenmalig ordonnans (onder) officieren zijn ingedeeld.

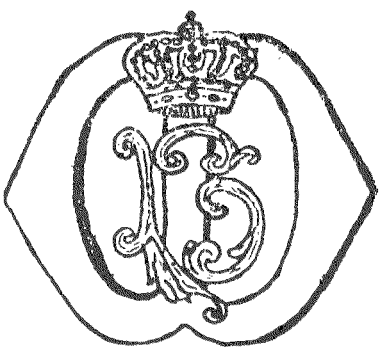

Toen in 1945-46 baretemblemen voor de Generale Staf en Plaatselijke Staf werden ontworpen trok de Uniformcommissie de lijn door naar deze Grote Staf. Hiervoor werd een gekroonde W[1] en een gekroonde B op een goudkleurige baretgesp ontworpen voor de adjudanten van Koningin Wilhelmina en Prins Bernhard, alsmede een gekroonde W op een zilverkleurige baretgesp voor de ordonnans (onder)officieren van Koningin Wilhelmina[2]. Hiervoor werden ook schouderemblemen in dezelfde metaalkleuren ontworpen, welke ontwerpen niet algemeen bekend zijn en daarom tevens worden afgebeeld. In tegenstelling tot deze schouderemblemen werden van de baretemblemen in alle drie uitvoeringen een aantal proefexemplaren geslagen.
Al spoedig bleek echter dat het toekennen van baret- en schouderemblemen, in de zin van wapen- en dienstvakemblemen, voor officieren van het Militaire Huis van HM de Koningin onjuist zou zijn. De Grote Staf dient nl. niet als een korps van de Koninklijke Landmacht te worden gezien, aange-

zien de functie van adjudant van HM de Koningin of ZKH de Prins der Nederlanden verricht wordt door officieren van alle krijgsmachtdelen. Als onderscheidingsteken droegen/dragen zij op de uniform een gekroonde W, sinds 1948 een gekroonde J en sinds 1980 een gekroonde B resp. een gekroonde B sinds 1947 voor de adjudanten van Prins Bernhard. Deze gekroonde initialen zijn dus geen korpsonderscheidingstekenen doch bijzondere onderscheidingstekenen. Wel was het aan de officieren van de Grote Staf toegestaan om bij VT en DT een khakikleurige baret te dragen, waarop een in gouddraad geborduurde Nederlandse leeuw op een ovale zwartlaken ondergrond.[3]
Door de invoering van het tweekleurig DT voor de KL in 1963 verdwenen de typische ponceaurode kraagpatten met de gouden sterren en kartelranden voor de officieren bijde Grote Staf. De rangonderscheidingstekenen, die nu gelijk werden aan die van de KL, verhuisden naar de schouderbedekkingen. De gekroonde J en B, aanvankelijk nog van 30 mm doch in 1968 verkleind tot 20 mm, kwamen op de kraagpatten die nu overeenstemden met het wapen of dienstvak van de betrokkenen. Adjudanten afkomstig van Cavalerie, Garde Jagers of Limburgse Jagers droegen vanaf die tijd de baret met het embleem en de ondergrond van hun regiment.
Aldus werden de baretemblemen met gekroonde W en gekroonde B nimmer ingevoerd en is het bij een aantal proefexemplaren gebleven. Deze proefexemplaren zijn voor verzamelaars begerenswaardige stukken en de vraag hiernaar werd dusdanig groot dat recentelijk de goudkleurige baretemblemen met gekroonde W en gekroonde B zijn nagemaakt. Zij worden op ruilbeurzen aangeboden doch hebben natuurlijk, in tegenstelling tot de originele exemplaren, niet meer waarde dan de kosten van materiaal plus arbeidstijd. Hoewel bonafide verzamelaars en handelaars de naslagen als een replica aanbieden is het niet uitgesloten dat ze in de toekomst tegen de veel hogere waarde van de originelen worden aangeboden.

De verzamelaar is dus gewaarschuwd en bij het ruilen/aankopen van baretemblemen met de gekroonde W of B (goudkleurig) moet men terdege opletten. Wanneer de replica

naast het origineel wordt gelegd is de replica snel te herkennen (dunner metaal en minder glad oppervlak). Moeilijker wordt het als men uitsluitend de replica ziet. Men dient dan op bevestiginsstrippen op de achterzijde te letten. Bij de replica's mankeren deze strippen; in plaats hiervan zijn doorboorde ogen opgesoldeerd voor het plaatsen van een splitpen.

NOTEN

1. In feite zijn dit dus twee letters W boven op elkaar aangezien de gesp ook een (gestyleerde) W is.
2. De zilverkleurige baretgesp met gekroonde W is in het boekwerkje 'De wapenemblemen van het Nederlandse leger' door B.C. Cats en Coenders, uitgave 1968, alsmede in het boekwerk 'Uniformen en emblemen van de Koninklijke Landmacht vanaf 1912' door M. Talens uitgave 1985 onjuist aangeduid.
3. De baret zal door officieren van de Grote Staf in de periode 1945-1963 nauwelijks gedragen zijn; er zijn uit die periode vele foto's voor handen, op geen daarvan heb ik adjudanten van de Koningin of van de Prins met een baret gezien.

J. ALBARDA

MILITAIRE GEDENKTEKENS (25)

552. Amersfoort. Bernhardkazerne. Monument ter nagedachtenis aan alle gevallenen van de Cavalerie. Opgericht n.a.v. het 50 jarig bestaan van de Ver. Off. Cav. op 25 juli 1934.
Onthuld op 6 oktober 1984 door vier Ridders M.W.O t.w. Z.K.H. Prins Bernhard, Oud res. Kol. tit. Jhr. P.J. Six, Kol. b.d. G.A. van Borssum Buisman en Ritm. b.d. W.Ch.J.M. van Lanschot. Het monument stelt voor twee manshoge sabels op een sokkel. Het werd vervaardigd door Thérèse de Groot.
Bron: 'Ons Leger' van November 1984.

553. Amersfoort. Bernhardkazerne. Bronzen kop van Jhr. P.J. Six, Oud res. Kol. tit. der Cav. R.M.W.O.-4, erelid en mede oprichter Ver. Off. Cav. Onthuld op 6 okt. 1984 door oud res Ritm's P.E. Moes en C. Huisken, mede oprichters V.O.C.
Bron: 'Ons Leger' van nov. 1984.

554. Amsterdam. Transvaalplein. Herdenkingsteken in de vorm van een TWEEKLEURIGE DAVIDSTER. Ter nagedachtenis aan de bewoners van dit plein die door de nazi-terreur werden getroffen. Onthuld op 4 mei 1987 door burgemeester E. van Thijn.
Bron: 'N.R.C. Handelsblad' van 5 mei 1987.

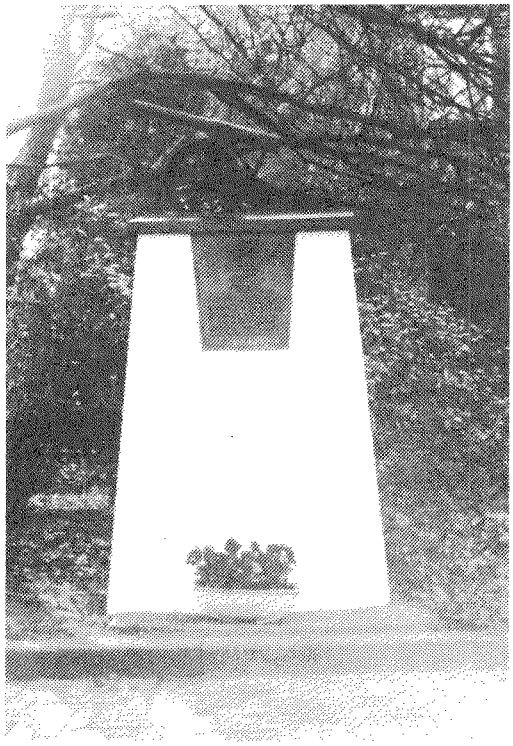
555. Arnhem. Begraafplaats. Bronzen borstbeeld van Clement van Maasdijk. Dit was in 1986 gestolen. Door maandenlang speurwerk van de vice-voorz. van de Kon.Ned.Ver. voor Luchtvaart, de heer van Tijn van Beek kon het worden teruggeplaatst. Het werd in Enschede teruggevonden.
Bron: 'Telegraaf' van 2 juni 1987.

556. Heerenveen. Van Maasdijkstraat hoek Zonnebloemstraat. Obelisk.
Opschrift: HIER WERD VAN 31 JULI - 4 AUGUSTUS 1910 VOOR HET EERST IN NEDERLAND GEVLOGEN DOOR EEN ZIJNER ZONEN C. VAN MAASDIJK 1885-1910.
Hij maakte toen een vlucht van 27 minuten en 13 sec. Kort daarop bij een demonstratie op het landgoed Warnsborn bij Arnhem stortte hij neer en kwam om het leven.
Bron: 'Het merckwaardigste meyn bekent', door J. Bouman (1914-1971) en eigen waarneming.

557. **Blauwhuis.** Gem. Wijmbritseradeel (Fr.)
Graf. Opschrift: Ter vrome nagedachtenis
aan
GERRIT J. RIJPMA
die dodelijk getroffen werd
toen hij trachtte te ontkomen
aan zijn vervolgers.
LEVE HET VADERLAND
VREDE VOOR ONS VOLK.
Hij ruste in vrede.
16 september 1926-8 februari 1945.
Bron: 'Elsevier' van 21 maart 1987. Artikel van Wim Zaal.

558. **Delft.** Begraafplaats 'Jaffa'. Muur met reliëfs. Ter nagedachtenis aan de gevallenen van het 3e, 6e en 14e depotbataljon, het Regiment Grenadiers, het 12e, 21e, en 24e Reg. Ing., het 2e Reg. Wielrijders, het 1e Esk. Pantserwagens, het 1e, 3e en 4e Reg. Huzaren, het 2e Reg. Artillerie, het Korps Motordienst en de T.H.-compagnie.
Onthuld op 21 december 1940 door Gen. Maj. b.d. W.F.A. Hackstroh.
Ontwerp: beeldhouwers D. Bus en T. Keuzenkamp Jr.
Gemaakt door het atelier Fa. G. Keuzenkamp.
Bron: S.E.O.S. en Armamentaria No. 20 van 1985.

559. **Dordrecht.** (Dubbeldam) Zie Mars et Hist. maart/april 1982 gedenkteken no. 100.
Artilleriemonument. Dit monument bestaat uit een zuil met daarop een verkleind model van een vuurmond van 12 L Staal.
Het herinnert aan de gesneuvelden van III-14 RA in 1940.
Plaats: Domplein.
Initiatiefnemer: v.m. wachtmeester A. Kleiboer.
Opschrift:
(kruiskanonnen met kroon)
III-14 RA
MEI
1940
RES. KAP. W.J. DETHMERS
DPL. SOLD. H. v.d. AKKER

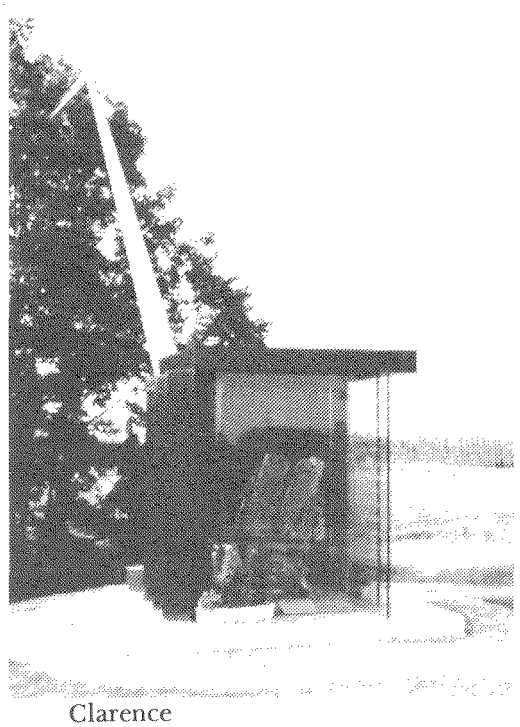
DPL. SOLD. J.H. van Elten
DPL. SOLD. I.J. PENNINGS
DPL. SOLD. J. ter STEEGE
DPL. SOLD. G. WESTERDIJK
Ontwerp: 1e Lt. b.d. Ir. A.H.H. Robbé Groskamp, v.m. Bt O van 1-III-14 RA.
Onthuld: 10 mei 1956 door Mevr. Mulder, echtgenote van de Afd. C. Res. Kapt. J. Mulder, overleden in het verzet tijdens de oorlog. Het monument bevond zich toen aan de Dubbelsteynlaan, naast het Gem. huis van Dubbeldam. Op 19 oktober 1986 werd het vernield, het vuurmondje lag licht beschadigd op de grond en de bronzen plaat was gestolen. Op initiatief van de heer C.L. van der Vliet die al jaren lang gezorgd had voor het onderhoud van het monument, werden gelden bijeen gebracht en mede door de zorg van het Gem. Bestuur o.l.v. Burgemeester J. Noorland van Dordrecht (Dubbeldam was inmiddels samengevoegd bij Dordrecht) was spoedig het nodige geregeld. Het monument kreeg nu ook een

betere plaats.
Bron: St. Barbara van juli 1956 en de heer C.L. van der Vliet.

560. **'s-Graveland.** Gemeentehuis. Borstbeeld Jhr. P.J. Six, R.M.W.O. Gemaakt door: Thérèse de Groot.
Onthuld: 27 april 1987 door Z.K.H. de Prins der Nederlanden.
Bron: 'Gooi en Eemlander' 28 april 1987.

561. **Hollandsche Rading.** Oudheusdenkazerne. Naam- en gedenkplaat ter nagedachtenis aan sergeant-majoor ziekenverpleger A.A. van Balkom. Zijn naam is gegeven aan het legeringsgebouw van de leerlingen van de Kon. Mil. School.
Onthuld door zijn dochters, op 10 juni 1987.
Geschiedenis: In 1950 was Van Balkom als vrijwilliger naar Korea vertrokken. Hij was ingedeeld bij de compagnie van Kapt. W. van der Veer. Deze kreeg op 3 januari 1951 opdracht om in de buurt van Chohyon-ni krijgsgevangenen te maken. Bij deze actie sneuvelden enkelen en er vielen ook gewonden. S.M. van Balkom meldde zich als eerste om de gewonden en de gesneuvelden op te halen. Met enige andere vrijwilligers redde hij alle gewonden, maar moest dat met zijn leven bekopen.
Hij werd posthuum onderscheiden met het Bronzen Kruis en de 'Silver Star.'
Bron: 'Gooi en Eemlander', 11 juni 1987.

562. **Jaarsveld.** Lekdijk. Vliegersmonument.
Opschrift: (marmerenplaat):
'Dit Monument is opgericht ter nagedachtenis aan vijf jonge Canadese vliegeniers, die hier in de Lek zijn omgekomen voor onze vrijheid.'
Opschrift achterzijde:
In de nacht van 20 op 21 juni 1943
stortte de Halifax bommenwerper
BB 375 EO-T bij Jaarsveld in de Lek.
Omgekomen zijn:
2e Luitenant REICHERT, Clifford

Clarence
piloot 23 jaar
1e Luitenant MONOHAN, Joseph Earl
bommenwerper
2e Luitenant DOCKERILL, John Peter
telegrafist/schutter 21 jaar
2e Luitenant SEARLE, William
boordschutter 25 jaar
Sergeant-Majoor Mc LEAN, Gadon Michell
boordwerktuigkundige 35 jaar
'They are together five great men.'
Woorden van de overlevenden:
2e Luitenant BRIDHAM, George Iric
telegrafist/schutter
kapitein RUSSELL, James Eagle Brown
navigator.
Dit monument is op 4 mei 1985
in aanwezigheid van de heer G.I. Pridham
onthuld door de heer Mr. P. van Dijke,
Commissaris van de Koningin in de provincie Utrecht.

In de glazen voorwand van het monument is de volgende tekst gegraveerd.
Massief front
Zij waren een deel
eruit geplukt
gevallen
hun ideaal
scherp gekloofd
van waaruit
wij
het de vleugels
moeten geven
ver te dragen
voor de vrijheid.
In het monument (glazen ruimte) ligt tegen de vliegtuigmotor een krans met het opschrift:
408 Squadron.

Bron: ons medelid N. Berghuys.

563. Wageningen. Grote kerk op de Markt.
Gebrandschilderd raam waarin afgebeeld: de onderdrukking, de capitulatie en de bevrijding.
Onthuld: 5 mei 1987.
Ontwerp: Jhr. Van Nispen tot Pannerden.
Gemaakt door: Firma Bogtman te Haarlem.
Bron: 'Ons Leger' van mei 1986 en 'Wapenbroeders' van april 1987.

Nòg een foto uit de rijke historie van de 70-jarige Marineluchtvaartdienst. Van Berkel W.A. drijvervliegtuigen op het Marinevliegkamp Morokrembangan in het voormalige Nederlands-Indië.

Boekbesprekingen

'De Politionele Acties'. Een boek dat alle lezingen weergeeft die eind november 1986 werden gehouden te Den Haag bij een symposium van die naam georganiseerd door de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht en die betrekking hadden op het militaire conflict van 1945-1950 tussen Nederland en Indonesië. Zeg Tiendaagse Veldtocht of Waterloo en men kan u diverse bronnen wijzen die deze militaire acties beschrijven. Maar over dat conflict van kort na de oorlog bestaat - voor wat het militaire gedeelte betreft - nauwelijks gedegen literatuur. Nu begint de studie over deze militaire en aanverwante zaken op gang te komen. En hoewel het nog wel een generatie kan duren voordat alle hoofdzaken beschreven zullen zijn: een begin is er gemaakt en daar kunnen we voorshands blij mee zijn. Dr. L.G.M. Jaquet voorziet in een inleiding die ons gereed maakt voor de komende hoofdstukken. Dr. P.F. Maas en drs. J.E.C.M. van Oerle brengen ons op de hoogte van politieke beslissingen in Nederland en de militaire kosten van de grootste overzeese expeditie die militair Nederland ooit verrichtte. Drs. J.W.M. Schulten vertelt over het thuisfront in Nederland. Prof.dr. J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix laten de moeilijke positie zien op de Nederlandse plantages in het actiegebied waar onze planters zaten, onmisbaar voor de economie maar wel tussen de Nederlandse soldaten en guerillastrijders. Dr. P.J. Drooglever schetst de planning voor de legervorming wanneer de dekolonisatie vreedzaam zijn beslag gekregen zou hebben, maar wat niet doorging. Het oude KNIL passeert hier in het kort de revue, de T.N.I. van de Republiek en onze expeditionaire macht van de K.L. Dra. P.M.H. Groen zet erg begrijpelijk de strategie neer bij de eerste politionele actie van Nederland in 1947 en beschrijft de (tot nog toe vrijwel) onbekende considerations van de Nederlandse militaire leiding, voor, tijdens en na deze zo succesvolle bliksemoorlog op Java en Sumatra. Drs. J.A. de Moor laat het zo bekende Korps Speciale Troepen herleven, de groene baretten. Ontstaan, acties, verwikkelingen. En prof. dr. G. Teitler over de plaats die onze Koninklijke Marine innam in het conflict. Want behalve dat daar steeds de Marinebrigade in Oost-Java aanwezig was, had het varend gedeelte een zware taak met patrouilles in de vele zeeën en de bestrijding van smokkel en infiltratie.
Het is om vele redenen een goed idee geweest deze voordrachten in een boek te verzamelen onder redactie van twee der sprekers: Teitler en Groen. Wij kunnen de bestudering van deze stof een ieder aanbevelen. Het totaal is goed en overwogen gebracht. Wil men kritiek op het symposium (en het boek) uitoefenen dan zou men kunnen stellen dat (behalve Van Doorn en Hendrix) geen der inleiders ten tijde van het conflict als militair in Indonesië aanwezig was. Nu is het in de geschiedschrijving in het algemeen geen vereiste dat men 'er zelf bij is geweest als soldaat.' In dit geval van contemporaine krijgsgeschiedenis zou het, ook al om de 'couleur locale' tot zijn recht te laten komen, gewenst zijn om ook eens een deelnemend militaire leider of een ex-pelotonscommandant met veel gevechtservaring (en die zijn er!) aan het woord te laten teneinde de stof-zweet-en-tranen van die meer dan 100.000 jonge Nederlandse soldaten en hun bijna 60.000 (bruine) broeders van het KNIL eens voor het volk goed uit de doeken te doen. Resumerend: een uitstekend produkt. Met een kleine bijstelling zoals wij aanduidden, zou men wensen dat er nog meer over deze 'meer-dan-duizend-dagen-veldtocht' op een even deskundige wijze zou worden besproken en gepubliceerd.
'De Politionele Acties', 1987, De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, gebonden 160 blz., foto's, kaart, prijs *f* 39,50.

C.A. Heshusius

KNIL-Herinneringen, door Henk de Wit.

Vier kleine katerns op A4-formaat gedrukt op dik glad papier met ongecompliceerde maar daarom aandoenlijke schetsen rechtstreeks gegrepen uit het leven van alledag van een Europees KNIL-militair. Die in de jaren dertig van deze eeuw bij de Koloniale Reserve te Nijmegen 'voor Indië tekende.' Voor enkele jaren en voor een geringe soldij; in 1938 zelfs al *f* 5,25 per week; 'een behoorlijk tractement', zoals de wervingsaffiches toen luidden. De

schetsjes zijn verlucht met originele foto's. Auteur De Wit ging destijds als jongen van nog geen 18 jaar uit een Brabants dorpje na een strenge selectie procedure - ja in de crisisjaren was er aanbod genoeg; de kans was één op acht! - per schip naar de Oost om daar met de bamboehoed op 't hoofd dienst te doen. En wat hij verder meemaakte. Leest u dit goed geschreven brokje gewone menselijke geschiedenis maar eens, de kleine wereld van de beroepssoldaat in de tropen gaat helemaal voor u open. De Wit staat zijn honorarium af aan 'Bunga Melati' (jasmijnbloem) een reünievereniging van oud-kolonialen en weduwen. Uitgave Brabantia Nostra, Breda. Bestellen, incl. porto alle vier de deeltjes tesamen à 16 blz. elk voor *f* 30,--, postgiro nr. 14.12.138, t.n.v. C.P. Coenders, Breda, met vermelding 'KNIL- herinneringen'.

C.A. Heshusius

Aanmeldingsformulier
JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING

Ondergetekende, ...(naam)

.....(adres) .....(woonplaats)
zal de jaarlijkse algemene ledenvergadering op 21 nov. a.s. bijwonen. Hij/zij[1] neemt als introducé(e)(s) mee .....personen.
Hij/zij[1] zal de kosten (*f* 20,-- per persoon met lunch of *f* 5,-- per persoon zonder lunch) vooraf gireren aan de penninmeester van 'Mars et Historia' te Wassenaar, giro **29 40 790**.

Hij/zij[1] wenst wel/niet[1] te beschikken over tafelruimte t.b.v. de ruilbeurs.

Hij/zij[1] stelt onderstaande artikelen artikelen ter beschikking voor de veiling t.b.v. de 'Stichting Diekerhoff-fonds':

.....

.....

.....

(eventueel vervolgen met bijlage(n)).

(plaats)..... (datum).....

Handtekening:.....

1) Doorhalen wat niet gewenst is.

Voor 14 november a.s. opsturen naar J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
(Indien U ons mooie blad niet wilt beschadigen, gebruik dan een briefkaart.)

BESTUURSMEDEDELINGEN

JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS (periode juli 1986 - juli 1987)

A. Bestuur:
Gedurende dit verslagjaar zijn drie wijzigingen in het bestuur te melden:
- de heer B.W. Hopperus Buma is 25 oktober 1986 afgetreden i.v.m. drukke werkzaamheden;
- de heren Mr. Ch.L.M. Schaepman en H.F. Fabri werden op 25 oktober 1986 als nieuwe bestuursleden gekozen.

B. Correspondentschappen:
Geen wijzigingen te melden.

C. Evenementen:
- 13 september 1986: viering van ons vierde lustrum met als hoogtepunt de opening van onze, aan J. Hoynck van Papendrecht gewijde, lustrumtentoonstelling in het museum 'Flehite' te Amersfoort. De opening werd verricht door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden.
  Op deze dag verschijnt nummer 1 van onze serie gelegenheidsenveloppen, gewijd aan schilders van militaire taferelen.
  Het lustrumnummer (sept./okt. 1986) van 'Mars et Historia' verscheen helaas later dan gepland was, maar is, dank zij de vele artikelen geschreven door onze leden, een zeer lezenswaardig boek geworden.
- 4 oktober 1986: excursie naar 's-Hertogenbosch, stad van Zoete Lieve Gerritje, van Boze Griet, de Citadel, het Kruithuis, de gondeltocht door en onder de gerestaureerde stadswijk 'Uilenburg', de Erwtenman en de Bossche bollen en nog veel meer!
  Een onvergetelijke excursie, waaraan door 32 deelnemers/sters werd deelgenomen en die dank zij de uitstekende organisatie en uitleg door ons lid, de heer J.M. van Ee zo'n succes was!
- 18 oktober 1986: bijeenkomst bestuur met oud-bestuursleden te Soestdijk. 's Middags werd een bezoek gebracht aan de tentoonstelling J. Hoynck van Papendrecht te Amersfoort.
- 28 maart van 1987: filmdag en lezing te Soesterberg.
  De vele deelnemers luisterden ademloos naar de lezing van drs. C. de Haas met een diavertoning door heer A. Westendorp, beiden lid van onze vereniging. Onderwerp was 'Scapa Flow, de ondergang van de Hochseeflotte en daarna.'
  Vervolgens zagen wij nog een aantal archieffilms, beschikbaar gesteld door de Sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht en majoor Camping, verbonden aan het Museum van de Verbindingsdienst te Ede, draaide films van voor 1914.
- 29 mei 1987 voorjaarsexcursie Delft.
  47 deelnemers namen deel aan deze excursie, waarbij niet veel gewandeld, maar des te meer bezichtigd werd. We wandelden van het station langs het Prinsenhof, dat in 1799 nog als kazerne is gebruikt naar de Oude Kerk met de toren die ca. 2 meter naar het westen en 1 meter maar het noorden overhelt en zijn 9.000 kg wegende klok. Hier liggen o.m. begraven: Piet Hein, Johannes Vermeer, Maarten H. Tromp, Pieter van Bleiswijck en Anthony van Leeuwenhoek. In de Nieuwe Kerk hield de heer Van Popta een inleiding, zodat wij nog meer konden genieten van alle mooie dingen. Blikvangers zijn de ramen o.a. van de hand van Joep Nicolas, die tevens de eerste RK glazenier was die in een Protestantse kerk ramen maakte.
  Een indrukwekkend monument voor Willem van Oranje trekt aller aandacht. Ook voor Hugo de Groot is door zijn familie in 1781 een monument opgericht in deze kerk. Bovendien liggen vele Oranjes hier begraven in een grafkelder onder de kerk.
  Na een lunch in restaurant 'De Prinsenkelder' werd een bezoek gebracht aan het nieuwe ingerichte Museum Generaal Hoefer, waar de deskundige rondleiding werd verzorgd door ons medelid, de heer F. Smits Jr.

D. Vergaderingen:
Het algemeen bestuur heeft in het verslagjaar achtmaal vergaderd, waarvan eenmaal met de afdelingscorrespondenten (23 mei 1987 te Buren). De overige vergaderingen werden gehouden te Poederoyen, Amersfoort, Soestdijk, Breda, Bussum, Soesterberg en nogmaals in Buren.
De algemene ledenvergadering werd op

25 oktober 1986 gehouden in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg. Er waren ook een ruilbeurs en een veiling ten bate van de Stichting Diekerhoff-fonds. De veiling werd onder de bezielende leiding van de veilingmeester de heer F.J. van Lier een groot succes! In verband met de grote lustrumtentoonstelling werd geen thematentoonstelling gehouden.

E. Correspondentie en contacten:
Onze vereniging werd bij diverse gelegenheden vertegenwoordigd. Dat onze vereniging bekendheid wint is vooral te merken aan de brieven, ook uit het buitenland, met verzoek om inlichtingen over diverse militair historische onderwerpen. Deze worden zo veel mogelijk doorgezonden aan de betreffende afdelingscorrespondent(en).
Aan Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden werd een telegram gezonden tijdens onze ledenvergadering en werd een gelukstelegram gezonden aan het Prinselijk Paar t.g.v. hun 50-jarig huwelijksjubileum.

P.H.Th. Dumon, secr.

JAARVERGADERING 1987

De jaarlijkse algemene ledenvergadering zal niet, zoals eerder aangekondigd in het jan./febr. nr., plaatsvinden op 24 oktober maar op **zaterdag 21 november** a.s. in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg. Op de vorig jaar genomen beslissing de lezing voortaan te houden op de filmdag is het bestuur op veler verzoek teruggekomen. De lezing is dan ook weer in het middagprogramma opgenomen. De lezing op de filmdag blijft eveneens gehandhaafd.
Traditiegetrouw zal ons bestuurslid de luitenant-generaal der Koninklijke Marechaussee b.d. F.J. van Lier de leiding bij de veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds hebben. Indien U voor deze veiling nog artikelen beschikbaar heeft, geeft U dit dan even door aan één onzer bestuursleden.

DAGINDELING JAARVERGADERING:

09.30 uur: Inrichting ruilbeurs (tot 09.45 uur)
10.00 uur: Ruilbeurs
12.30 uur: Lunch
13.30 uur: Veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds
14.30 uur: Lezing te houden door F.L. Baron van Hogedorp over de slag bij Ramillies, 23 mei 1706.
15.30 uur: Pauze
16.00 uur: Jaarlijkse Algemene Ledenvergadering
17.00 uur: Sluiting.

AGENDA voor de 21ste Algemene Ledenvergadering:

1. Opening.
2. Notulen van de 20ste Algemene Ledenvergadering (zie Mars et Historia, 20e jrg. nr. 6 nov./dec. 1986)
3. Stichting Diekerhoff-fonds.
4. Financieel overzicht 1986 (elders in dit nummer).
5. Verslag kascommissie 1986-1987
6. Benoeming kascommissie 1987-1988
7. Jaarverslag van de secretaris (elders in dit blad)
8. Mars et Historia
9. Vijfde lustrum
10. Bestuursmutaties (volgens rooster zijn aan de beurt om af te treden Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Portugael en C.N. Nicolas (beiden herkiesbaar).
    Namen van eventuele candidaten dienen **vóór 13 oktober a.s.** gesteund door de handtekeningen van tenminste 10 leden in het bezit te zijn van de secretaris.
11. Rondvraag
12. Sluiting.

NAJAARSEXCURSIE ZATERDAG 7 NOVEMBER 1987

De najaarsexcursie 1987, voert ons op 7 november a.s. naar de mooie stad Brussel. Het aantal deelnemers is om verschillende redenen gesteld op 50. De verwachting is echter, dat het aantal aanmeldingen de 50 verre zal overschrijden. Om teleurstellingen te voorkomen heeft het bestuur dan ook besloten, om bij voldoende deelname, op zaterdag 14 november a.s. een tweede excursie te organiseren. U ontvangt uiteraard tijdig bericht bij welke excursie U bent ingedeeld. Is het aantal deelnemers voor de 14e november te gering dan gaat deze excursie niet door.
De kosten bedragen: *f* 55,- voor leden, *f* 55,- voor één introducé en *f* 65,- voor de overige introducé's.
De aanmeldingen worden in volgorde van binnenkomst geboekt.

Vertrek op 7 en 14 november: Om 09.00 uur vanaf het NS-station te Breda.
De leiding van de reis is in handen van de heren J. van den Berg en G. Dhaenens.

REISBESCHRIJVING

Ons bezoek aan Brussel vangt aan bij het Rijkswachtmuseum, gelegen op het terrein van de Rijkswachtkazerne te Etterbeek, waar tevens het Stafkwartier is gevestigd. Tegenover de kazerne bevindt zich het monument van de gesneuvelde Rijkswachters, voorstellend een onderofficier in het uniform van vóór 1914 met mantel en berenmuts.

Het museum zelf bestaat uit een afdeling voertuigen, een sectie traditie met de vlag van het korps, oude uniformen en herinneringen, een zaal met uniformen van buitenlandse politiekorpsen en een wapenkamer.

Na het bezoek aan de Rijkswacht gaan we met de bus naar het Jubelpark 'Cinquantenaire.' De bouw van dit complex prestige gebouwen ving aan in 1880, het jaar waarin de vijftigste verjaardag van de onafhankelijkheid werd gevierd en kwam gereed in 1905.

Geschiedenis gebruiken we de lunch. Het aperitief is voor eigen rekening.

Na de lunch begeven we ons naar het Legermuseum. Dit museum vond zijn oorsprong in de militaire sektie van de Internationale Wereldtentoonstelling van 1910. Het is te danken aan de heer Louis Leconte, toen officier bij de Carabiniers dat de militaire afdeling mocht blijven bestaan en onderdak vond in de oude abdij van Ter Kameren. Na de eerste wereldoorlog namen de collecties snel toe en werden overgebracht naar waar ze nu nog te zien zijn, de Noorderhallen van de 'Cinquantenaire'. Daar zijn de afdelingen van de Brabantse omwenteling 1787 tot en met de eerste wereldoorlog ondergebracht, later aangevuld met herinneringen aan de tweede wereldoorlog, alsmede pantser- en luchtvaartafdelingen.

Aan het einde van de middag zal de bus ons naar het centrum van Brussel brengen voor

HISTORISCHE UNIFORMKALENDER 1988

Ook dit jaar zal het, indien er voldoende belangstelling is, mogelijk zijn deze kalender bij de vereniging tegen sterk gereduceerde prijs te betrekken. De prijs voor de aflevering **1988** bedraagt *f* 30,--, exclusief verzendkosten (adviesprijs voor de handel *f* 43,--). Het zal duidelijk zijn dat de importeur slechts bereid is ons deze korting te verlenen, indien een behoorlijk aantal kalenders ineens wordt afgenomen (ca. 40 stuks). Om de bijkomende kosten te besparen bestaat de mogelijkheid de kalender af te halen op de jaarvergadering, bij de Sectie Militaire Geschiedenis (bij de heer E.W. van Popta) of in Wassenaar ten huize van de penningmeester.
Schriftelijk bestellen voor 15 oktober 1987 bij de penningmeester van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de militaire historie, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar onder vermelding van de wijze waarop U de kalender wilt ontvangen. Voor de goede orde maken wij U er op attent, dat slechts de schriftelijk bestelde exemplaren door de vereniging ingekocht zullen worden. Vergeet dus niet Uw bestelling tijdig op te geven.

21 november a.s.

GROTE RUILBEURS IN HET MILITAIRE LUCHTVAART MUSEUM

Zie elders in dit nummer!

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

BATEN	1986		1985	
	f	f	f	f
Contributie	14.157		13.148	
Rente	810		975	
Advertenties	323		500	
Resultaat verkopen en evenementen	1.510		390	
Totaal baten		16.800		15.013
	12.842		14.673	
LASTEN				
Druk, verzend en overige kosten MARS ET HISTORIA				
Bestuurs- en algemene kosten	300		383	
Verenigingsdrukwerk	940		-	
Portokosten	1.647		792	
Ledenwerving	164		-	
		15.893		15.848
BATIG (resp. NADELIG) SALDO		907		(835)
Voorstel tot verdeling:		850		
Toevoeging Lustrumfonds (batig saldo lustrumactiviteiten)				
Toevoeging kapitaal		57		
		907		

BALANS

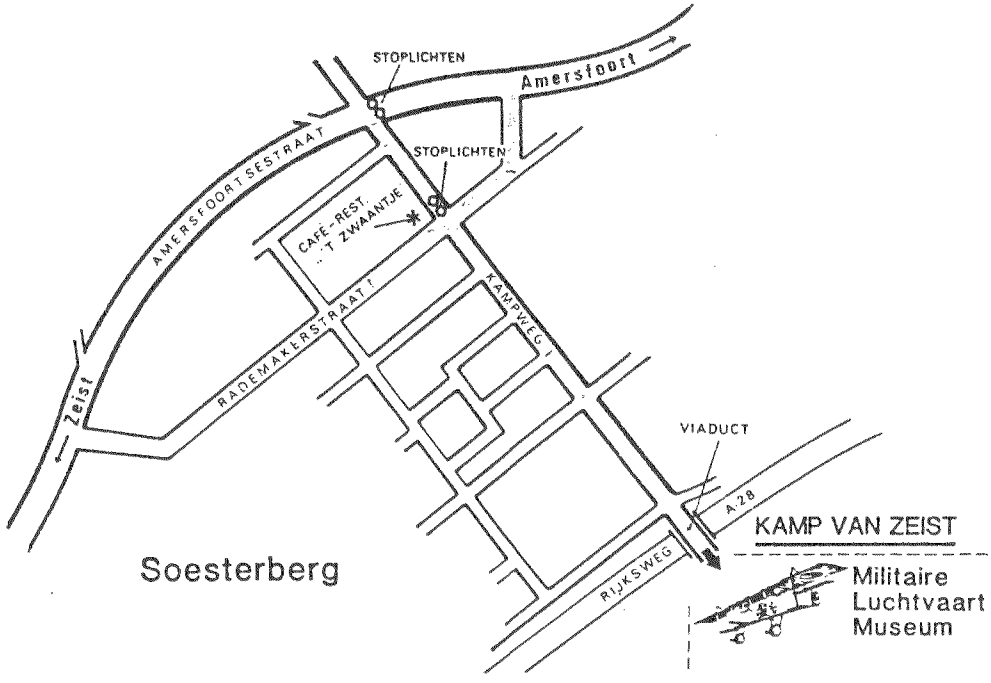
	31-12-1986	31-12-1985
	f	f
Waarborgsom PTT	50	50
Te vorderen contributies	390	35
Te ontvangen inzake Lustrum	1.209	-
Overige vorderingen	243	86
Bank	3.579	4.527
Giro	6.319	1.744
Beleggingsrekeningen	13.427	13.041
	25.217	19.483
Kapitaal	13.291	13.234
Reserve 'Diekerhoff Fonds'	941	941
Lustrumfonds	850	-
Overlopende kosten MARS ET HISTORIA	3.600	2.100
Te betalen inzake Lustrum	3.090	-
Vooruitontvangen contributie	175	105
Overige schulden	3.270	3.103
	25.217	19.483

De penningmeester

Enveloppe nr. 2, gewijd aan de schilder W.C. Staring, is uit. Deze door onze vereniging uitgegeven enveloppe is verkrijgbaar door overmaking van f 6,- op postgiro 31 41 628 t.n.v. H. Muller te Breda, met vermelding van het aantal enveloppen W.C. Staring.

PLAATS VAN DE JAARVERGADERING

De vierde SMV-ruilbeurs tevens tentoonstelling voor militariaverzamelaars in 1987 wordt gehouden op **zondag 13 september a.s.** van 11.15 tot ±16.30 uur in sportcentrum 'De Bun', Bovenweg 5 te Huizen (NH). De toegangsprijs is *f* 2,50 per persoon, kinderen onder de 10 jaar en onder geleide gratis.

Alle leden van 'Mars et Historia' en hun introducé(e)s zijn van harte welkom. Sportcentrum 'De Bun' is met het openbaar vervoer bereikbaar met de NS tot Station Naarden-Bussum en vandaar met de streekbus tot Huizen-Bovenweg; met eigen vervoer via de A1 tot de aansluiting A27, aldaar de borden Almere en vervolgens afslag Huizen volgen.

Nadere informatie: tel 02152-64469 (na 18.00 uur).

VIER EEUWEN NEDERLANDSE CAVALERIE

Uiterlijk medio november van dit jaar zal bij de Uitgeverij 'Bataafsche Leeuw' het uit twee delen bestaande boekwerk 'Vier eeuwen Nederlandse Cavalerie' verschijnen.
Deze geschiedkundige studie beginnende bij ±1570 is rijk met kleuren en zwart/wit foto's geïllustreerd.
In het eerste deel wordt o.a. uitvoerig ingegaan op de slagen bij Quatre-Bras en Waterloo, De Tiendaagse Veldtocht en het optreden van de Cavalerie eenheden gedurende de Meidagen 1940, terwijl in het tweede deel naast de wederopbouw van dit Wapen na 1945, alle 21 Eskadrons die in Indië zijn geweest hun eigen bijdrage hebben geleverd.
Het eerste als het tweede deel tellen ieder ±340 bladzijden. De prijs voor beide delen bedraagt *f* 90,--.
De namen van hen die gebruik maken van deze voor-inschrijfmogelijkheid zullen op de laatste bladzijden van het tweede deel worden vermeld.

Ondergetekende: .....

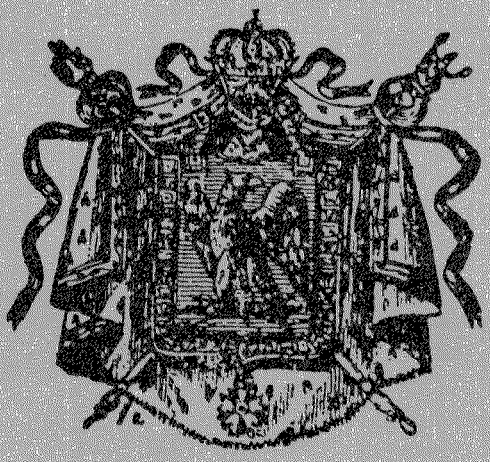
wonende te: postcode ..... plaats .....

straat/laan/plein ..... no.: .....
schrijft hierbij in voor één exemplaar/.....exemplaren van het uit twee delen bestaande boekwerk 'Vier eeuwen Nederlandse Cavalerie'.

Plaats ..... datum .....

Het met blokletters c.q. schrijfmachine ingevulde formulier in een gefrankeerde enveloppe zenden aan:
Uitgeverij De Bataafsche Leeuw, Singel 466-468, 1017 AW Amsterdam.
Auteur: de luitenant-generaal der Cavalerie b.d. J.A.C. Bartels.

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN

Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL